

DE OPKOMST VAN

HET MATARAMSCHE HUIS

door een Mataramschen bril bekeken.

BIJEENGELEZEN UIT DE

Javaansche Kronieken (Babad tanah djawi)

DOOR

D. VAN HINLOOPEN LABBERTON,

Leeraar in de Javaansche taal aan de Afdeeling voor Indische Taal-, Land- en
Volkenkunde van het Gymnasium Willem III te Batavia.

Overgedrukt uit „HET DAGHET,” een Blad voor Kunst en Leven.

1866

C46

HET MATARAMSCHE RYK

door een Mataramsch historisch Geslacht

van Mataram

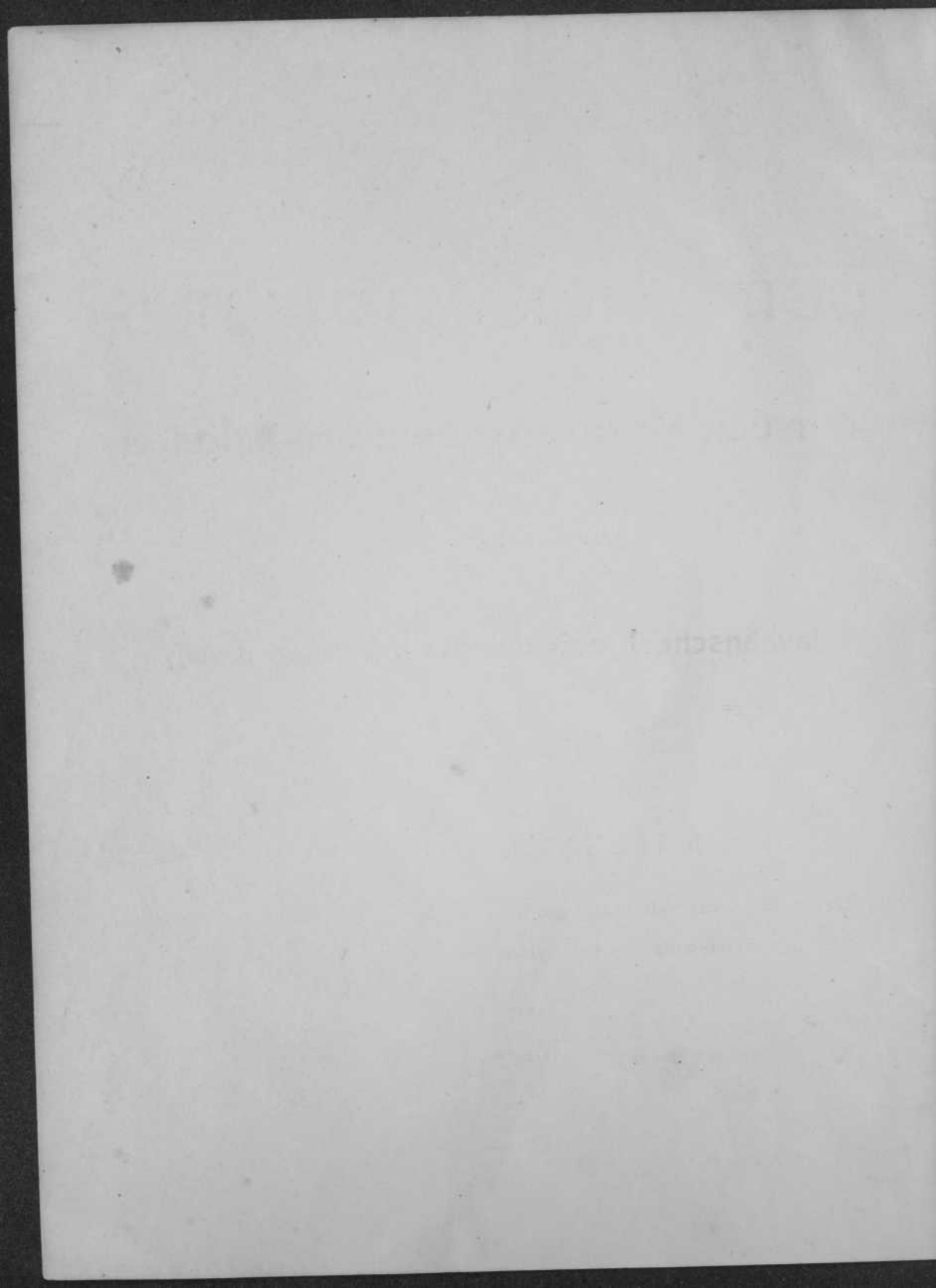
Javanische Kroniek (Babad Tanah Jawi)

DE VAN HET RYK MATARAM

DE VAN HET RYK MATARAM

DE VAN HET RYK MATARAM

DE VAN HET RYK MATARAM

DE OPKOMST VAN

HET MATARAMSCHE HUIS

door een Mataramschen bril bekeken.

BIJEENGELEZEN UIT DE

Javaansche Kronieken (Babad tanah djawi)

DOOR

D. VAN HINLOOPEN LABBERTON,

Leeraar in de Javaansche taal aan de Afdeeling voor Indische Taal-, Land- en
Volkenkunde van het Gymnasium Willem III te Batavia.

Overgedrukt uit „HET DAGHET,” een Blad voor Kunst en Leven.

9029/63

Uit de Javaansche Litteratuur.

I.

Gaarne maak ik gebruik van de hier geboden gelegenheid om eens iets van het geestelijk leven van Java's bevolking, zooals dat tot uitdrukking komt in hare letterkunde, voor wat meer algemeene belangstelling toegankelijk te maken.

Die litteratuur verdient de kennismaking ten volle. Men heeft ze wel eens »Middeleeuwsch" geheeten, en met veel recht, zoowel van vorm als inhoud betreft, maar zij bezit dan ook de goede eigenschappen van de eigenaardige wijze van uiting der gedachte, welke wij met dien naam bestempelen. Ze is naïef en toch vol ingehouden, slechts even aangestipte, bedoeling, wat den »goed verstaander" prikkelt zijn doorzicht gereed te houden om op te loopen, wat de schrijver met 'n half woord fluistert. Er zit in deze lectuur een schat van gezonde humor.

De naïviteit strekt zich ook uit tot het voluit bespreken van zaken, die wij bij voorkeur verhuuld doen blijven, om naar mijne meening goede redenen. Bedenkelijke passages zal ik den lezers zooveel mogelijk sparen, in de gevallen dat ik, tot recht verstand, toch een en ander in deze richting zal moeten geven, vraag ik bij voorbaat de clementie der lezers met 'n beroep op de omstandigheid, dat ik slechts als vertaler, overzetter, niet als auteur hier optreedt.

Wat de wijze van vertalen betreft,—en hier kom ik tevens op wat ik hiervoren zeide omtrent den

vorm,—zoo is de litteratuur der Javanen geheel in gebonden stijl gegoten, en wel volgens een regime, dat afwijkt van den ons bekenden Griekschen, Romeinschen en Oud-Hollandschen opzet.

Die vorm is moeilijk in Hollandsche woorden weer te geven; doch ook waar, onder vreemden invloed, niet van dichtmaat (tembang) is gebruik gemaakt, heeft de zinsbouw iets eigenaardigs, door haar geruimen tijd voortlopende aaneenschakeling, met een ternauwernood uitgedrukt verband, van korte in volle actie opgezette zindeelen. Ook dit proza is geheel in overeenstemming met den gedachtegang der Javanen en met de idiomatie der taal, maar juist daardoor bezwaarlijk ongeunsteld in een ander taaleigen na te bootsen.

Ik zal mij er dan ook toe bepalen de bedoeling, zoo getrouw als mogelijk, in ons hedendaagsch Nederlandsch wêr te geven. Met kwesties van taalkundigen aard zal ik den lezers niet lastig vallen: in zich eventueel voordoende twijfelachtige gevallen zal ik naar beste vermogen een keus doen tusschen de verschillende mogelijke interpretaties.

Voor eene eerste bijdrage valt de keuze op de geschiedenis van Java's vorsten, zooals ze thans op Midden-Java met instemming van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement den zonne-pajoeng voeren.

Wij zullen zien hoe zich daar uit 't petinggi- of

loerah-schap Mataram een machtig rijk ontwikkelde, dat korten tijd bijna geheel Java beheerschte, om spoedig de nauwlijks aangetogen deelen weer te zien afscheiden en de opperheerschappij in

handen der Compagnie te stellen, om thans onder toelating van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in een twee- en ten slotte vierhoofdig gezag de »Vorstenlanden» in stille verwachting te beheeren.

DE GESCHIEDENIS VAN JAVA",

DOOR EEN MATARAMSCHEN BRIL BEKEKEN.

Inleiding.

Java is een zéér oud land. Dat bewijst ons de geologische formatie die ouder is dan het gansche tijdperk, dat wij historisch kennen in onze wereld-geschiedenis. Een land waar al beschavingen hebben gebloeid en schoone letteren zoekende zielen hebben voorgelicht, in een tijd dat ons eigen landje nog een armzalige modderpoel was.

Nu zegge men niet: die beschaving en die letteren kwamen van elders — want was het in West-Europa wel anders? Heeft men ook niet dáár alles te danken aan vergane of ondergaande beschavingen elders, zijn ook dáár Godsdienst en Metaphysica, Wetenschappen, Kunsten en Letteren niet van elders geborgd?

't Is waar, de nieuwe omgeving gaf aan deze alle nieuwe impulsen, nieuwe aspecten, ze werden voor de Barbaren tot eigen goed, maar evenzeer is ook de Hindoe-beschaving van Java's bevolking 't geestelijk eigendom geworden, zoo goed als de Islám-godsdienst thans als hare eigene mag worden beschouwd, den bewoners in merg en been gedrongen, en zoo goed als ze eenmaal de Westersche beschaving in zich zal opnemen — als wij, westerlingen, onzen plicht doen.

Zou Java zijn historie over duizenden jaren kunnen uitstrekken, 't spreekt wel van zelf, dat wat in 't verre verleden ligt steeds meer verbleekt, dat de nieuwe beelden die komen op de kaleidoscoop van 's menschen belangstelling, de oudere indrukken steeds meer op den achtergrond dringen. Wij laten ons leeren door de historie, wij putten lessen uit vroegere ervaringen, maar van die lessen gaat eenmaal de bekoring af, zij raken versleten en worden verouderd geacht en iets nieuws komt weer op — niets anders eigenlijk dan de vroegere waarheden in nieuwen tooi — dat door zijn versch-leid ons wint.

Zooals de voorbijgegangene Godsdiensten, die toch

eenmaal de hoogste idealen belichaamden, hier op aarde uitgediend, uit den tijd geraakten en oude vormen door telkens nieuwe vervangen schijnen te moeten worden, zoo is het ook met historische perioden, en wat in het verleden in duizend jaren zich begon te ontwikkelen en langzaam afspeelde, wordt tot een mager hoofdstukje in 't Handboekje of in eenig quasi al-omvattend standaardwerk, waaruit wij onze Historische kennis van 't verleden, de ervaring van Menschenrassen, putten.

Zulk een verleden periode wordt ten slotte samengedrongen tot een symbool.

Een persoon, een godheid, een mythe wordt bekleed met wat de hoofdenmerken van een tijdperk, van een ras, van een wereldgeschiedenis waren, en 't verleden blijft zóó behouden, onverstaanbaar voor wie de maatstaf van 't heden op het verleden wil toepassen, maar vol leven en vermogen wellicht, voor wie achter dat symbool het daardoor verholde aspect van de waarheid weet te ontdekken.

De Javaansche geest met zijne symboliseerende eigenschappen weet op kunstige wijze door een enkelen trek een ganschen cyclus te typeeren.

Vandaar dat in zijne kronieken niets zonder beduidenis is, achter 't schijnbaar onnoozelste verhaaltje iets zitten moet, dat daaraan leven geeft — anders vond het in zijne historiën geen plaats.

Eene andere zaak is het, dat alles er uit terug te vinden, het tusschen de regels te lezen.

Maar ook wat er positief uit blijkt heeft veel belang. Bij zorgvuldig onderzoek blijkt, dat wat de Inlandsche geschiedschrijvers vermelden waarheid bevat, d. w. z. eene subjectieve waarheid natuurlijk, eene waarheid of 'n aanzicht ervan, zooals dat den chroniqueurs te dier tijde bekend was of bekend scheen, maar toch geen opzettelijke leugens, geene bloote fantasie.

Met deze vooropstellingen gewapend zullen we

dan tot de omzetting van een der meest bekende geschiedverhalen overgaan, dat n.l. waarvan de proza-tekst door J. J. Meinsma is gepubliceerd, en nu al een derden druk beleefde.¹⁾

Bedoelde proza-tekst is aan eene (hof-) kroniek in gebonden stijl ontleend. Voor het onderhavig doel verdient ze boven laatstbedoelde de voorkeur, daar ze wat korter, en dan ook zakelijker, is gehouden.

De vóórgeschiedenis van Java is geheel gesymboliseerd en wij zullen hier dan ook volstaan met enkel daarop te wijzen. Eerst eene zorgvuldige analyse van het geboekstaafde, in vergelijking met wat andere bronnen leeren, kan ons de waarde er van doen kennen, en dat is thans niet ter plaatse. Eene vertaling van dit eerste gedeelte is overigens toegankelijk in het »Indisch Magazijn», 1e en 2e twaalfstal, en, naar een parallele tekst, in de eerste deelen van de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap.

Voor de eerste eeuwen, vallende binnen den Javaanschen tijdkring, genoemd naar Adji Saka (beginnende 78 na Christus), geldt vrijwel hetzelfde. Een enkel woord moge daarom voldoende zijn om met den tekst na den val van Madjapait via Demaq en Padjang te komen op Mataram (een oer-oude naam aan welke nieuwe luister wachtte) in een tijd van voldongen Islamiseering op Java en de intrede van de commerciële, ontdekkings-reizende Nederlanders.

De Javaansche vorsten dan leiden hun stamboom af van de Arische helden en goddelijke menschwendingen, die in de groote legenden-cyclussen van de Ariërs, in Ramājāna en Mahābhārata ten tooneele worden gevoerd.

In zeker opzicht niet zoo geheel ten onrechte, als men dat wel eens spottend wil doen voorkomen. In stoffelijken zin zijn de Indonesiërs en ook de meest-beschaafde daaronder, zooals de Javanen, wel nazaten van het zich in geologische oudheid verliezende Lemurische ras, naar oud-Arische opvattingen het derde dat deze aarde bewoonde, en wel op een sedert verzonken vasteland, dat zich van Paascheiland in het Oosten tot Madag-

¹⁾ Het werk wordt veel bij het onderwijs in het Javaansch gebruikt, wat het echter meer verdient om den inhoud dan om de taal, die wemelt van onnauwkeurigheden, vooral tegen het recht gebruik der taalsoorten.

gascar in het Westen kan hebben uitgestrekt, en dat zijn hoogsten bloei en zijn ondergang zag lang voor het vierde hoofdras, de Atlantiërs, op de verzonken schakel tusschen Amerika en Azië op onze planeet zijn rol speelde, om daarna voor het vijfde hoofdras, dat der Indo-Germanen of Ariërs, plaats te maken, dat op dit oogenblik bezig is in een van zijne westersche loten op de wereld de lakens uit te deelen.

Van de historie van dat vijfde of Arische ras maakt de ons bekende wereldgeschiedenis, die zich naar Westersche bronnen tot niet meer dan een vierduizendtal jaren moet beperken, een klein onderdeel uit, doch in de oudste werken, ons in het Sanskrit overgeleverd, is de herinnering aan een zuidelijk vastland niet uitgewischt (zoo min trouwens als die aan een westelijk Poseidonis bij de Grieken) en het is wel eigenaardig van dat oude »Langka» een flauwe reminiscens te vinden hier op Java in 't roemruchtig Madjapait = Madja-lengka.

Zijn we dus voor de stoffelijke evolutie der Indonesische menschenrassen op Lemurië in eerste instantie aangewezen, de stoffelijke betrekkingen tusschen Hindostan en Java, ook in voor ons historische tijden, staan voldoende vast om het geenszins onwaarschijnlijk te achten, dat Arisch bloed hier meê door vorstelijke aderen vloeit, dat Arische vorstengeslachten almêe hunne telgen op Javaansche tronen zullen hebben gezien, zoodat een beroep op de stamvaders van den Arischen vóórtijd dus even weinig verwerpelijk voorkomt, als b.v. die van de Hebreëen op Abraham zou mogen worden geacht.

Voorts stammen ook de Javaansche vorsten als alle stervelingen van den eersten mensch af, van vader Adam, of van 't eerste menschenras, zoo wellicht met de Adam's uit Genesis rassen in steê van personen mochten zijn gestyliseerd. Dat Adam, of de Profeet (Nabi) Adam, zooals deze Groote bij de Inlanders heet, aan het begin van de genealogische lijst wordt geplaatst — en dat niettegenstaande deze naam eerst in een veel later tijdvak, n.l. door de Islamiseerende Arabieren hier voor 't eerst, (of wellicht weer opnieuw?) bekendheid verwierf — is volkomen in orde.

Het heele Arische ras kwam eerst ná Adam, al heeft een bekrompen Joodsche en Christelijke

jaartelling hem maar een onnoozele vier- of vijfduizend jaren van ons geplaatst, en ook de goddelijke vleeschwordingen of incarnaties, die immers belichaming vonden in menschenkinderen, kunnen niet anders dan ná Adam zich hebben voorgedaan, al liggen de incarnaties (awatara) van de wereldziel (in 't Wisnoe-aspect) als Rama en Kresna, alsmede die van zijne Brahma en Çiwa aspecten, ook in nog zoo'n ver verleden.

De geschiedenis van het oude rijk Giling wesi = ijzeren cyclus (cf. Kali joega ¹⁾) n.l. de zeer oude tijdkring van 30 woekoe's van 7 dagen, zooals Rouffaer reeds opmerkt, 'n chronologische in stede van eene ethnografische grootheid, gaan we stilzwijgend voorbij, met 'n opwekking om kennis te nemen van wat daaromtrent voor verrassends in de uitgaven van het Bataviaasch Genootschap van K. en W. uit de geleerde handen van Dr. Brandes met de vaardige medearbeid van den heer Knebel het licht staat te zien.

Ook over de onbestreden heerschappij van Batara Wisnoe over 't geestelijk gebied en van Batara Brama over de stoffelijke menschheid glijden we heen, evenals over de verschillende oude middelpunten waar zich op Java de hegemonie in verschillende perioden concentreerde, zooals op den Diëng in West-Java, in Djenggala (Soerabaja) en Kediri om via den cyclus van Pandji-romans, die men in vertaling van een er van kan leeren kennen ²⁾, op Pedjadjaran, den Preanger, uit te komen. Bij den overgang van den Boeddha tot den Mohamedaanschen tijd verloopen een tweetal namen tot legenden van grootheid en gezag. Padjadjaran in 't Westen, dat zijn vorstenverblijf (Pakoewon) moet hebben gehad, naar de volksmond

¹⁾ De 4e, de zwarte of ijzeren eeuw, ons tegenwoordig, en laatste tijdperk. De duur van dit tijdperk, dat met Kresna's dood 3.102 jaar v. Chr. zou zijn begonnen, wordt gesteld op 432.000 jaren. De eerste sub-cyclus van 5000 jaar eindigde tusschen 1897 en 1898. (Zie Mevr. Blavatsky, Theos. Woordenlijst, sub voce).

²⁾ Te vinden in de Bijdragen van het Instituut voor Taal, Land en Volkenkunde, 2e reeks, deel VII.

wil en andere getuigenissen bevestigen, ter plaatse waar nu de vertegenwoordiger van 't Overzeesch gezag zijn zetel heeft, en Madja-pait in 't Oosten. Wie Oost en West vereent is Heer van Java, en 't spreekt van zelf dat de petinggi van Mataram, straks 't oppergezag (de Tjakra-wati) beoogend, zich als erfgenaam dier beide rijken zal moeten weten te legitimeeren.

In de »Babad tanah Djawi» blijkt deze erfgenaamschap tot Madja-pait's laatsten heerscher Bra-widjaja, en waar nu verder volgens dit geschiedwerk Madja-pait door den wettigen Padjadjaranschen troonsopvolger werd gesticht is de geslachtslijst ter linker-zijde geheel in orde. Ter linker-zijde, daar het die is van den heidenschen kant. Eene genealogie voor een Arabische afkomst met behulp van vrouwelijke linies is mede reeds geconstrueerd, doch deze kunnen we terzijde laten.

Daarentegen mag niet onvermeld blijven dat tegenover de traditie, volgens welke Madja-pait door Djaka Soesoeroeh (= de sirih-jongeling) van Padjadjaran werd gesticht en die op Java door het groote gezag van de »Babad» thans algemeen ingang heeft gevonden, eene oostelijke traditie staat die de stichting van uit het oosten (uit Pasoeroehan = de sirih-tuin) wil doen plaats hebben, en die door Dr. Brandes' schitterende nasporingen thans de meest-aannemelijke is geworden.^{*)} Deze oostelijke traditie, in den Babad ten eenenmale genegeerd, was nochtans in den Mataram-tijd ook op Java bekend.^(†)

Laten vrij thans zien, wat deze historie ons meldt omtrent hoogerbedoelden petinggi met name Pemanahan, en zijne voorzaten: Kjai Gedé Ngenis, Kjai Gedé Sela en Raden Bondan kedjawan, den eigen zoon van den Vorst van Madja-pait.

BUITENZORG.

D. VAN HINLOOPEN LABBERTON.

^{*)} Belangstellenden worden verwezen naar den »Pararaton, 't Boek der Koningen» in de Verhandelingen van het Bat. Gen. deel XLIX. en naar »Een prototype van Dipa negara» in deel XXXII van het »Tijdschrift.»

Overgedrukt

uit

„Het Daghet”, Januari 1906.

Uit de Javaansche Litteratuur.

RADEN BONDAN KADJAWAN.

De schakel tusschen Madjapait en Senapati, den grondvester van Mataram's grootheid, was de man wiens naam hierboven staat vermeld en die later zou heeten Lemboe peteng (= een stuk hoornvee in 't nachtelijk duister = de maan) en daarna Kjai Gedé Taroeb (= onderdak, verzamelplaats). Omtrent de voorspellingen te zijnen aanzien geuit, en de uit een medisch oogpunt nogal onineuze omstandigheden, waaronder hij het levenslicht zag, wordt in de Babad verhaald, dat eens Praboe Brawidjaja, op zijn Sitinggil audiëntie verleenend, den Astrologen afvroeg of na zijn dood zijn rijk zou blijven voortbestaan, en de hem te beurt gevallen oppermacht onverminderd zou blijven bestendig.

Het antwoord luidde dat dit inderdaad het geval zou zijn. Op een afstammeling van den vorst zou deze overgaan, maar hij zou zijn zetel te Mataram vestigen. Heel Java zou hem onderworpen zijn.

Praboe Brawidjaja vroeg niet meer en keerde maar zijn paleis terug.

Nu werd Zijne Majesteit bezocht met eene venerische ziekte (radja singa) die hem langen tijd binnenshuis deed blijven. Bij allerlei geneesmiddelen werd vruchteloos baat gezocht, tot dat zich op een nacht een stem deed hooren, die sprak: „O vorst, als gij beter wilt worden, zoo deele eene Wandansche vrouw (= eene kroesharige) die geel van huidskleur is uwe huwelijksponde.”

Bij zijn ontwaken ontbood de vorst eene kroesharige slavin, die indertijd door zijne echtgenooten uit haar vaderland Tjempa (in achter-Indië) was medegebracht. Slechts eenmaal deelde hij met haar zijn legerstede, en daarna was hij van zijne kwaal bevrijd.

De slavin was bevrucht, en baarde een zoon schoon van uiterlijk, welk kind op 's vorsten last aan Kjai Boejoet Masahar een djoeroe-sabin (beheerder der sawah's) werd gegeven met opdracht om het te dooden zoodra het één windoe (een cyclus van 10 of tegenwoordig van 8 jaar) oud zou zijn geworden. Dit geschiedde op grond van de astrologische voorspelling, dat dit kind later vorst zou worden en zijn vader zou verdrijven, maar ditmaal hadden de sterrewichelaars verkeerd gezien⁽¹⁾.

Kjai Masahar dan voerde den zuigeling met zich mee en vertrouwde hem aan de goede zorgen van zijne huisvrouw toe. Ter gelegenheid van het poepaq poeser (t afvallen van het stukje navelstreng dat de Inlanders na de geboorte onafgesneden plegen te laten) werd aan den kleine de naam gegeven van Bondan Kadjawan (= de naar Java gekomene), en toen hij een windoe oud was geworden vertelde Kjai Boejoet aan zijne huisvrouw wat de vorst indertijd had bevolen. Hij trok daarop zijn kris om Raden Bondan Kadjawan dood te steken. Zijne vrouw viel (van ontzetting) in zwijm waarop hij zijn voornemen niet volvoerde, doch haar ter hulp snelde. Door 's Kjai's groote liefde voor zijne wederhelft bleef Raden Bondan Kadjawan's leven gespaard.

Kjai Masahar ging daarop ter audiëntie bij den vorst, waar hij voorwende dat diens bevel was opgevolgd, wat Z. M. zeer verheugde.

Het scheen nochtans dat de verdonkeremaande knaap toch zijn vader weer zou moeten zien. Op zekeren dag ging Kjai Boejoet Masahar naar Madja-pait om bij den Vorst zijne opwachting te maken en hem de opbrengst der rijstvelden, eene groote hoeveelheid padi, aan te bieden.

Raden Bondan Kadjawan was hem gevolgd, zonder dat de Kjai het wist en tijdens de aanbieding van het rijstproduct ging het jonge mensch regelrecht naar de Sitinggil (= de audiëntie zaal)

⁽¹⁾ Dit laatste is eene posterieure aanwijzing, daar immers een andere nazat, Raden Patah, den vorst van Madja-pait verdreef.

en sloeg daar op de gong genaamd Kjai Sekar Dalima (= de Granaatbloem), wat den Vorst zeer deed ontstellen.

De muzikant werd gevat en voor den Vorst gebracht. Bij ondervraging bleek hij de zoon van Ki Boejoet Masahar te zijn, waarna de Vorst hem opvorderde en hem twee krissen schonk, die de namen droegen van Kjai Maésa Noelar en Kjai Maléla, zoomede een lans, de Kjai Palèrèd.

Z. M. gaf last aan Kjai Boejoet om den jongeling toe te vertrouwen aan den Kjai Ageng van Taroeb. Kjai Boejoet antwoordde dat 's Vorsten last zou worden uitgevoerd, en ging dadelijk op weg naar Taroeb om Raden Bondan Kadjawan aldaar af te leveren. Onderweg werden zij door twee roovers overvallen, die beiden door laatstgenoemde gedood werden met 'n kris Maléla. De punt van de kris brak daarbij af, en daarom sprak Raden Bondan Kadjawan de prasapa⁽²⁾ uit dat geen zijner nazaten ooit meer een kris Malela zou mogen gebruiken.

Kjai Ageng te Taroeb (waar de reis naar toeging) wist intusschen al dat hij gasten zou krijgen, en hij liet door zijn dochter Dewi Nawang Sih maar vast een zitmatje uitspreiden. Welhaast kwamen de beide bezoekers opdagen, en Kjai Boejoet Masahar kweet zich van zijn opdracht, terwijl hij Raden Bondan Kadjawan aan Kjai Ageng toe-trouwde, om onderwezen en ingewijd te worden. Laatstgenoemde had reeds begrepen wat de vorst voorhad, en antwoordde dat hij zich dienovereenkomstig gedragen zou.

Alvorens met onzen Babad verder te gaan dienen we even te constateeren dat Mej. Nawang Sih die, zooals blijken zal, de gade van Raden Bondan Kadjawan stond te worden, van zeer bijzondere geboorte was. We moeten daartoe even eenigen tijd terug gaan om te zien wat er met haren vader, den lateren Kjai Ageng (= groote, voorname Kjai) van Taroeb voorviel toen hij nog maar Djaka (= jongeling) Taroeb was, welken naam hij verkreeg toen hij, te vondeling gelegd voor de kluis van een vroegeren Kjai Gede Taroeb, door diens weduwe werd opgevoed.

⁽²⁾ Een vloek of 'n verbodsbepaling die door alle nakomelingen in acht moet worden genomen. De boven genoemde is nog thans in de Vorstenlanden van kracht.

Die Djaka Taroeb was al volwassen, doch wilde maar niet trouwen, tot dat hij op 'n dag met de blaaspijp jagende in 't bosch, door een vogel welke hij nazette, doch die hem telkens ontweek, geleid werd naar een bron: de badplaats der Widadari's (=engelen, hemelnimfen).

Het was juist Anggara-kasih (de geluksdag, Dinsdag-kliwon) en de nimfen daalden neder en namen een bad. Ki Djaka hield zich schuil en zag duidelijk hoe de nimfen zich ontkleedden en zich baadden in de bron, en door hun schoonheid werd hij zeer bekoord.

Hij slaagde erin om de kleeren van een harer naar zich toe te halen en verstopte die, zonder dat de widadari's, die zich in 't bad verlustigden, het bemerkten.

Daarna kuchte hij even, wat de nimfen erg deed schrikken. Haastig vlogen zij weg elk met haar eigen kleedingstukken: maar één hunner, Dewi Nawang Woelan, bleef achter in de bron, zij was haar kleeren kwijt.

Ki Djaka trad naderbij en stelde Nawang Woelan voor zijne vrouw te worden, dan zou hij haar aan kleeren helpen. Aldus in 't nauw gebracht restte haar niets dan op dit voorstel in te gaan. Zij kreeg kleeren en werd door Ki Djaka mee naar zijn huis genomen waar ze zijne vrouw werd, tot groote vreugde van zijne pleegmoeder Njai Randa (=de Weduwe) te Taroeb.

Na eenigen tijd overleed Njai Randa en de aangenomen zoon kreeg daarop den naam van Kjai Ageng te Taroeb. Zijne vrouw schonk hem eene dochter, een beeldschoon meisje, dat den naam kreeg van Rara (= maagd, jonkvrouwe) Nawang Sih⁽¹⁾.

De nieuwgierige onbescheidenheid die Djaka Taroeb zijne vrouw had doen verkrijgen, zou hem echter haar ook weer doen verliezen.

Op zekeren dag zou Dewi Nawang Woelan de luiers van de kleine gaan wasschen in de rivier. Ze verzocht haren man om op 't eten te letten dat op 't vuur stond, terwijl ze hem op 't hart drukte om vooral het deksel van de koekoesan niet op te lichten.

Na haar vertrek lette Kjai Ageng op de kokerij, terwijl hij tevens op de kleine paste. 't Bevreesde

hem, toen hij daar eens over nadacht, dat hij aan zijn vrouw een schuur vol padi had gegeven voor hun levensonderhoud, en dat de padi na zoo langen tijd maar niet verminderde.

Hij kon de reden daarvan niet gissen, en om eens te kijken hoeveel rijst er toch wel gekoekoesd werd, lichtte hij het deksel op: in de koekoesan lag maar één enkelen aar. Hij dekte de koekoesan weer toe, maar toen bij hare thuiskomst zijne vrouw het deksel oplichtte, was er niets in dan die enkele rijstaar, juist zooals zij die er vooraf in had gedaan.

Sang Dèwi werd erg boos, zij verdacht haar man het deksel te hebben opgelicht, en zij wilde hem aanstonds verlaten om naar Godenheim terug te keeren, maar Sang Dèwi was haar wondermacht kwijt: ze kon niet naar 't verblijf der widadari's terug. Nadat zij aldus een gewone sterveling was geworden moest zij voor het dagelijksch voedsel elken dag aan 't rijstblok: langzamerhand begon nu de rijst uit de schuur op te raken.

En zie, toen de padi op was, kwam daaronder voor den dag het kleedje van Sang Dèwi, genaamd het kleedje Anta-koesoema, dat vroeger bij de bron door haar man was weggenomen.

Sang Dèwi was in hooge mate vertoornd, ze nam het baadje, — trok het aanstonds aan, en temèt had zij hare wondermacht terug.

Ze deelde haar man mede, dat zij naar Godenheim terugkeerde, daar het reeds voorbeschikt was dat zij niet lang te zamen hadden mogen blijven. Zij droeg voorts haren man op om zoo de kleine hilde, het kind op een pangoenggan (steltage) te brengen, en daaronder stroo(merang) van zwarte ketan te branden. Sang Dèwi zou dan onverwijld neerdalen om het kind te zoogen.

Na dezen last te hebben gegeven nam de nimf een weinig merang van zwarte ketan, stak die in brand en steeg op met den rook.

Kjai Ageng te Taroeb had hierover veel verdriet. Intusschen volgde hij haar last nauwkeurig op. Telkens als de kleine begon te huilen, bracht hij haar op de panggoengan, waaronder ketanstroo werd gebrand, en ging dan weer naar beneden, terwijl de kleine er achterbleef.

Langzamerhand werd ze groot, ze was even schoon als hare moeder.

(1) In deze namen wordt met de woorden gespeeld. Nawang = aanschouwen. Woelan = de maan = Sasi, wat lijkt op asih of Sih = toegenegenheid, liefde.

Ziehier de jonkvrouw uit een sprookje ⁽¹⁾ bij wier vader Bondan Kadjawan in de leer werd gedaan, en beiden werden door Kjai Ageng geheel als een broer en zuster behandeld.

Sang Retna (= juweel, jonkvrouw) Nawang Sih was toenmaals 14 jaren oud.

De jeugdige Raden kreeg van Kjai Ageng den naam van Lemboe Peteng, en zijn nieuwe pleegvader beminde hem zeer, als ware 't zijn eigen zoon. Daaraan was intusschen de omstandigheid niet vreemd dat de Kjai wist wat de lotsbestemming van Lemboe Peteng was, daar hij hieromtrent eene ingeving had gehad.

Daarom gaf hij hem aldoor leering en beval hem te gaan tapa onder den schijn van 't landbouwbedrijf te beoefenen.

Raden Lemboe Peteng volgde den last van zijn vader op; elken dag was hij op de gaga (drooge velden) plantte daar al wat hij maar verkoos, terwijl hij vóór den middag zijn eten daar gezonden kreeg.

De dochter van Kjai Ageng te Taroeb, onze Retna Nawang Sih, was intusschen op den leeftijd gekomen dat jonge meisjes wat om haar kleeren gaan geven. Hare schoonheid nam steeds toe. Zij was 't die er elken voormiddag op uit werd gezonden, om aan Raden Lemboe Peteng op 't veld eten te gaan brengen.

Zoo kwam zij daar eens weer aan en deed Raden Lemboe Peteng wat zij had medegebracht

(1) Het voorgaande wordt door de Javanen als ware historie op Mataram's voorzaat toegepast; het is echter een in den geheelen Archipel bekende legende, waaraan stellig eene natuurmythe of eenigerlei esoterische leering ten grondslag ligt.

in ontvangst nemen, maar deze hield hare hand aldoor maar vast, wat haar een beetje bang maakte. Thuisgekomen klikte zij het dadelijk aan haren vader, doch Kjai Ageng zeide: »Jawel, houd je maar stil; Si Lemboe Peteng is maar je pleegbroer, hij is niet werkelijk een broer van je».

Sang Retna Nawang Sih zweeg, en nog dienzelfden nacht werd ze aan Raden Lemboe Peteng uitgehuwelijkt, wat echter geen verandering in hun omgang bracht daar zij nog niet samen gingen leven.

Eerst na het overlijden van Kjai Ageng kwam daarin verandering; Sang Retna Nawang Sih begon zich langzamerhand erg verlaten en verweesd te gevoelen, en sloot zich ten slotte bij haren echtgenoot aan, die den naam van Kjai Ageng Taroeb aannam.

Zij hielden erg veel van elkander.

Na verloop van tijd werd Retna Nawang Sih moeder van een zoon, een mooie jongen, waarmee papa en mama zeer ingenomen waren.

Nadat hij gespeend was kwam er nog een dochttertje, doch de kinderen moesten welhaast hun vader missen, daar hij ziek werd en stierf.

Het meisje werd later uitgehuwelijkt aan Ki Ageng Ngerang, de jongen kreeg den naam van Ki Getas Pandawa.

Groot geworden trouwde hij en kreeg zeven kinderen waarvan de oudste een zoon was, die later den naam kreeg van Ki Ageng Séla toen hij te Séla als tapa en geestelijk leeraar gevestigd was.

BUITENZORG.

D. VAN HINLOOPEN LABBERTON.

Uit de Javaansche Litteratuur.

KJAI AGENG SÉLA.

Terwijl Raden Bondan Kedjawan en Ki Getas Pandawa, de voorzaten van het Mataramsch vorstendom, zoo'n idyllisch leventje leidden, onderging de politieke toestand van Java een groote verandering. Het Hindoe-rijk Madja-pait was gevallen. Raden Patah, een zoon van den laatsten Bra-widjaja van Madja-pait, doch die het levenslicht aanschouwde in Palèmbang waarheen zijne moeder (een Chineesche prinses) vóór zijne geboorte verhuisde, was tot den Islam overgegaan. Door zijn vader tot adipati van Bintara benoemd en met weldaden overladen, meende hij nochtans tegen het kafir-rijk Madja-pait te moeten opstaan.

Madja-pait wordt ingenomen en verwoest, het koninklijke aureool (!) gaat over op Bintara (= Demaq) en Patah wordt koning over Java, nadat een der Wali's (2), Soenan Prapèn, gedurende 40 dagen het bewind heeft gevoerd om niet-moslimsche invloeden te neutraliseeren.

Onder het bestuur van Patah als Sultan te Demaq onder den naam van Sénapati Djimboen, Ngabdoerrahman Panembahan Palèmbang Saiddin Panatagama wendt gansch Java zich met ijver tot den godsdienst van den profeet.

Geenszins eene bekeering onder de scherpte des zwaards, maar door eene vrijwillige neiging van het zoekende menschenhart, dat hoopt in den godsdienst der wali's voedsel te vinden voor het gemoed, in de wet des profeten een steun voor den maatschappelijken wandel.

In hoeverre de Islam zijn taak vervulde, of inderdaad Java's bevolking onder den aandrang van deze nieuwe kracht evolueerde, hebben we hier niet na te gaan.

Ons zijn deze korte aanduidingen voldoende om te begrijpen dat wij, Ki Ageng Séla als tapa en geestelijk leeraar te Séla (3) aanheffende, een toegewijd Islamiet voor ons zien.

(1) De „andaroe“, bij zulke gelegenheden door de Javanen waargenomen als 'n lichtend luchtverschijnsel.

(2) De eerste verkondigers van den Islam op Java waren wali's of wali-allah, waaronder verstaan wordt mystieken, ingewijden.

(3) Dit Séla waar Mataram's grootheid gepraemedeerd werd, bleef nog lang, nadat de Compagnie Mataram's grondgebied aanmerkelijk vernauwde als „enclave“ voor de vorstenlanden behouden.

Echter geen toegewijde die het Godsrijk zoekt om Godes wil met volslagen zelfverloochening en overgave des harten (ichlâq), doch een die nog bewogen wordt door de eierzucht en de drang naar heerschappij — een van de slachtoffers, zou men kunnen zeggen, van de hopelooze poging om het goddelijke met het lager menschelijke te vereenigen. Niet dat zulk eene poging voor een wijl niet zou kunnen slagen, dat tijdelijk de gezochte wereldsche grootheid en heerschappij niet zou worden verkregen: maar dan alleen om het geestelijke hoe langer hoe meer te zien wijken, en het wereldsche daarvan de plaats te zien innemen om op nieuw de les te leeren, dat langs dien weg geen volmaking en geen vrede is te bereiken.

Onze Kjai Ageng Séla dan genoot reeds een zekeren roep, althans wij zien tot hem komen als zijn leerling een jongeling, die al heel spoedig een groote rol zou spelen: Djaka Tingkir.

Diens komst was wel het meest belangrijk evenement in 't tapa-leven van onzen Kjai, en hij zou de weg worden waarlangs 's Kjai's nazaten tot de vorstelijke waardigheid toegang zouden verkrijgen.

We moeten daarom nog even bij Djaka Tingkir stil staan en op de geschiedenis wat vooruitloopen. De reeds genoemde Raden Patah of Sénapati Djimboen, sultan van Demaq, had 6 kinderen: eene dochter, Ratoe mas gehuwd met den Pangéran Tjerbon, en 5 zonen: Pangéran Sabrang lor

Pangéran Séda lèpèn (ook Saba kingkin)

Raden Trenggana,

Raden Kandoeroean,

Raden Pamekas.

De oudste zoon, Pangeran Sabrang lor, volgt zijn vader op als 2en Sultan van Demaq, doch sterft spoedig kinderloos.

Daarna komt de derde zoon, Raden Trenggana aan het bewind als 3en Sultan van Demaq.

Deze neemt Djaka Tingkir in dienst en later tot zoon aan, en Djaka Tingkir huwende met een dochter van Trenggana ziet zich later vorst over Java als Sultan van Padjang.

Zooals men ziet komt Pangèran Séda lèpèn niet aan het bewind. Hij valt als het slachtoffer van de curée, de groote strijd om 't oppergezag over (midden-) Java, die reeds is begounen, vermoord op last van Pangèran (later Soenan) Parwata, een zoon van den 3en Sultan, Trenggana.

De moordenaar zelf wordt later weder gedood op last van een zoon van den verslagene, Pangèran, Arya Panangsang, die zelf omkomt tijdens het bestuur van Djaka Tingkir als Sultan van Padjang door toedoen van het geslacht dat het onderwerp onzer historie is. Omtrent het einde van Arya Panangsang zullen wij te zijner tijd 't noodige vermeld zien. (1)

Genoemde Djaka Tingkir of Mas Kerèbèt, zooals hij bij zijne geboorte genoemd werd, was een zeer bijzondere persoonlijkheid. Door het huwelijk van zijn grootvader Kjai gedé Pengging met eene dochter van Bra-widjaja van Madjapait'schen huize scheen er voor hem aanleiding om in de curée zich te mengen, zooals zijn vader Ki Kebo Kenanga ook reeds door Soenan Koe-does vermoord was op last van den Sultan van Demag, omdat men meende te weten dat hij onder den schijn van een kluizenaarsleven te leiden, occulte krachten zocht te beheerschen, die hem vorst over Java zouden maken. Djaka Tingkir's levensloop is in vele opzichten als die van den held uit een sprookje, en inderdaad zijn alle termen aanwezig om uit hem een legende te doen groeien.

Dat boek is nog ongeschreven, maar Dr. Brandes heeft er reeds op gewezen hoe kanoniek het relaas van zijn wedervaren in alle Babad en Serat kanda redactie is geworden, en hoe zich astronomische waarden in dat verhaal laten opmerken, zooals ook de hoofdfeiten uit het dierenepos, de populaire dwergheert-verhalen, om Djaka Tingkir zich hebben gecristalliseerd.

Op het oogenblik dat onze historie van Kjai Ageng Séla aan de hand van de Babad zal aanvangen, zien wij dezen Djaka Tingkir, die toen

(1) Voor het goed recht van zijne aanspraken tegenover die van Djaka Tingkir heeft zich een duchtig advocaat opgedaan, geen mindere dan de te vroeg ontslapen geleerde, wiens naam wij meermalen zullen moeten vermelden, Dr. J. Brandes. Men zie zijn artikel over Arya Panangsang's aanspraken in het „Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap“, deel XLIII.

nog Mas Karèbèt heette, bij Njai Randa Tingkir gehuisvest (vandaar zijn latere naam), welke dame hem liefderijk had opgenomen, toen niet lang na het ombrengen van zijn vader ook zijne moeder was overleden.

Bij de weduwe Tingkir werd de jeugdige knaap zeer verwend, in alles werd hem zijn zin gegeven, en de weduwe kon dit doen daar zij er warmjes in zat.

Toen was hij gansch anders dan andere knapen in die omstandigheden zouden zijn; zijn eenig vermaak was te dwalen door bergen en wouden, terwijl hij soms halve maanden in grotten en holen vertoefde, tot groot verdriet van zijne pleegmoeder, wie hij telkens zoo ontliep, en die hem daarvan maar niet kon afbrengen.

Toen hij zich eens weer tehuis vertoonde omhelsde zijne pleegmoeder hem en zeide: »Mijn beste jongen, ga toch niet al door de bergen in. Al de kluizenaars zijn daar nog kafir's en kennen den godsdienst van onzen Profeet nog niet. Ga liever in de leer bij een recht-geloovige.»

Ki Djaka wilde dan maar aanstonds vertrekken om dien raad op te volgen. Zijne pleegmoeder stond dit toe, en het jongmensch ging in zijn eentje op weg in N. O. richting, den kant van Séla uit, daar hij bij Kjai Ageng Seséla in de leer wilde gaan.

Deze schepte welbehagen in zijn nieuwen leerling, en nam hem als kleinzoon aan. In alles werd hem zijn zin gegeven. Zoo kreeg hij liefhebberij in het wajangspel, en spoedig had hij het al heel ver in de tooneelkunst gebracht.

Ki Ageng's genegenheid werd steeds grooter, en als hij zich uit het wereldsch gewoel terugtrok tot een tijd van overpeinzing nam hij den jongeling met zich mede.

Nu verstond Ki Ageng Seséla voortreffelijk de kunst om zich anders voor te doen dan hij was. Terwijl hij schijnbaar slechts door geestelijke drijfveeren bewogen werd, zond hij in stilte aldoo vrige gebeden op, om van God de gunst af te smeeken aan zijn geslacht het bewind over Java te verzekeren.

Want Ki Ageng Seséla voelde zich maar steeds van Madjapait'schen stam.

Zoo bevond Ki Ageng zich al zeven dagen en nachten in een hutje op een rijstveld in een nieuwe

boschontginning ten N. O. van Taroeb, in het Rëntjeh-bosch.

's Nachts daarop sliep hij daar, met Ki Djaka Tingkir aan het voeteneind, en droomde dat hij zich met 'n koedi (vogelbekkapmes) naar het bosch begaf om hout te kappen.

In zijn droom zag hij Ki Djaka Tingkir midden in het woud, en alle boomen lagen reeds tegen den grond, terwijl hij bezig was ze uit te sleepen. Nog steeds droomende voelde Ki Ageng zich zeer verbaasd, en ontwaakte toen met schrik.

Ki Djaka Tingkir lag nog steeds slapend aan zijne voeten. Ki Ageng maakte hem wakker en vroeg: »Mijn jongen, ben je niet weg geweest, terwijl ik sliep?»

Deze antwoordde: »In 't geheel niet.»

Dat antwoord maakte Ki Ageng erg spijtig. Hij begreep dat hij inderdaad een droomgezicht had gehad, en bij zichzelf sprak hij: »Dat is toch een tegenvaller. Zoo vurig heb ik God gebeden, en nooit kreeg ik 'n gunstig teeken. En dezen kuaap, die volstrekt niet gebeden heeft, zijn de teekenen zoo gunstig.» Daarop vroeg hij aan Ki Djaka: »Wat voor bijzonders heb jij weleens gedroomd?»

Ki Djaka Tingkir antwoordde ronduit: »Toen ik vroeger op bedevaart was op den goenoeng Têla-maja droomde ik 's nachts dat de maan op mij neerviel. Op dat zelfde oogenblik rommelde de berg Têla-maja met een donderend geluid, en daarop werd ik wakker. Wat mag toch wel de beteekenis van dien droom geweest zijn?»

Ki Ageng kreeg, toen hij dit hoorde, nog al meer het land. Bij zichzelf dacht hij: »Als ik niet bevreesd was tegenover den Allerhoogste, dan zou ik Ki Djaka zeker uit den weg ruimen.» Maar Ki Ageng wist maar al te goed dat de mensch niets vermag tegenover Gods beschikking. Ten slotte zeide hij: »Mijn jongen, naar de beteekenis van dien droom hoef je niet te vragen, het is de mooiste droom, die je had kunnen hebben, 't is de vorst van alle droomen. Ik raad je slechts aan om dadelijk in dienst te treden op de hoofdplaats Demaq, daar zul je misschien de voorspelling van je droom verwezenlijkt zien. Ik zal daarvoor hier blijven bidden.»

Ki Djaka verklaarde zich aanstonds bereid dezen raad van zijn immer hoog vereerden leeraar op te volgen.

Ki Ageng zeide verder: »Weet mijn jongen, met al mijn vasten en waken had ik geen ander doel, dan jou te mogen ontmoeten, maar laat later op mijne afstammelingen dan ook jou geluksster overgaan.»

Ki Djaka antwoordde hierop eerbiedig: »Dat zij zoo!» wat het gemoed van Ki Ageng zeer verruimde, en daarop gaf de oude hem nog tal van leeringen en lessen mede.

Wij behoeven voor ons doel den jongeling niet in al zijn avonturen te volgen, nadat hij den ouden heer te Séla verlaten had, die daar zijn kluizenaarsleven in alle kalmte voortzette tot bereiking van 't wereldsch oogmerk, waarvan wij 't geheim al kennen.

Genoeg zij het te vermelden dat hij er in slaagt in Demaq in dienst te komen, zeer in 's Sultaus gunst geraakt en aangesteld wordt tot Loerah van een keurcorps, de pradjoerit Tamtama, doch later in ongenade valt omdat hij Ki Dadoeng Awoeq uit Kedoe pingit, die daarbij dienst wil nemen, met 'n sadaq ('n tot steekpil voor kleine kinderen opgerold sirih-blad of stukje curcuma) overhoop steekt (!) Na nieuwe omzwervingen, waarbij hij tal van avonturen beleeft en geestelijke adviseurs vindt, die hem allerlei nieuwe kundigheden leeren, wordt hem gezegd dat de tijd gekomen is om naar Demaq terug te keeren. Als middel om weer in de gratie te komen doodt hij een dollen buffel, die in het tijdelijk westmoesonverblijf van den Vorst schrik en ontsteltenis verspreidde, doch door Djaka Tingkir kunstmatig dol gemaakt was door hem een kluitje aarde in zijn oor te leggen.

Het opzet lukt en Djaka Tingkir komt weer aan het hoofd van de Tamtama, en 's Vorsten gevoelens tegenover hem zijn weer alsof er niets gebeurd was.

Kjai Ageng Séla scheen het langzamerhand geraden te achten met het hof connecties aan te knooien. Hij meldde zich dan ook aan om dienst

(!) De ware oorzaak van Djaka Tingkir's verwijdering is blijkbaar van anderen aard, doch mocht niet genoemd worden, en is nu in de eigennamen verscholen.

Er is blijkbaar sprake van een ongeoorloofde minnehandel met eene jonkvrouw, die voor den Vorst zelf bestemd was (pepin-gitan).

te nemen bij het corps Tamtama. Nu moesten de kandidaten voor dit corps een proefstuk afleggen bestaande in het neervellen van een buffel zonder ander wapen dan de vuist. Ook Kjai Ageng werd op die wijze op de proef gesteld. Hij gaf den buffel één stomp en de kop van het dier was verbrijzeld, zoodat het bloed in 't rond spatte. Kjai Ageng Séla wendde het hoofd af, en toen hem naar de reden daarvan gevraagd werd, was zijn bescheid, dat hij niet méé bespat wou raken. Dit was voldoende om hem niet in de gelederen op te nemen. Men zeide dat hij bang voor bloed was. Kjai Ageng was hierover zeer beschaamd, en thuiskomende bracht hij aanstonds menschen op de been. Hij beoogde niet minder dan door een wanhopigen aanval de kraton van Demaq te verwoesten. Ki Ageng reed te paard evenals velen zijner volgelingen, terwijl een groot aantal menschen hen te voet vergezelden.

Tusschen de waringin-koeroeng's op de aloen-aloen van Demaq aangekomen, schoot de Vorst een pijl op hem af, die zijn paard tegen het voorhoofd trof. Het paard steigerde tegen de paarden van zijne metgezellen op, die naar alle kanten nitweken. Een nieuwe pijl trof Kjai Ageng's paard in den nek, waarop het rechtsonkeert maakte en met zijn berijder naar huis holde. Ook 's Kjai's metgezellen gingen uiteen.

De Vorst had het tooneel met veel vermaak aanschouwd, en zeide tot zijn patih Wana-salam: »Dat jochie uit Séla heeft blijkbaar niet veel fut. Hij zal nooit vorst kunnen zijn. Enfin, ik weet niet wat naderhand nog eens gebeuren kan.»

Na dit mislukte optreden verdween Kjai Ageng Séla weer van het politiek tooneel, al gaf hij voor zijne nazaten zijne aspiraties niet op. Zijn gestadig mediteeren en vasten bewerkte dan ook nog wel mirakelen. Een daarvan was de als physische proefneming moeilijk thuis te brengen gevangenneming — van den bliksem. »Fulgura frango» wenschte de nazaat, die 't verhaal uitdacht, zeker in zijn wapenschild te schrijven. Want de geheele passage maakt den indruk van later ingeschoven te zijn, hoewel ze in de oudere redacties welke wij kennen⁽¹⁾

niet ontbreekt, en de historie bij de Javanen algemeen bekend is.

Weten dat het verhaal in 's Lands historiën voorkomt en het voor waar aannemen, dat zijn een paar termen die geheel gelijkwaardig zijn. Ik durf meenen dat geen enkel Javaan zulk een passage geheel verwerpt, hoeveel natuurkunde hij ook aanleerde. Voorloopig zal hij 'n achterdeurtje openhouden, totdat hem 'n einleuchtende allegorische verklaring gegeven wordt, waarna hij geen physische meer verlangen zal.

Een quasi esprit-fort als de bekwaame Solosche taalkenner Padma Soesastra (thans Wira Poes-taka) geeft in zijn Serat Oerap-sari over de natuur van den bliksem de volgende samenspraak.

»Wat is de bliksem toch voor 'n soort van beest?»

— »Wou je dat 'n beest noemen! 't is immers niets dan een lading of spanning in de atmosfeer, die vuur en geluid teweeg brengt.»

»Wie beweert dat?»

— »Een Europeesche kennis van me, 'n ordonnans uit de Trompetterswijk (Slomprétan).»

»Geloof dat toch niet, hij houdt je immers voor den mal. De bliksem is heusch een dier, met tanden als timmermansdissels⁽²⁾. Als de bliksem in een klapperboom slaat, dan ziet de stam er immers zoo gekorven uit. Dat komt omdat hij er in gebeten heeft.»

— »Ik geloof er niets van, zoolang ik het niet met mijn eigen oogen gezien heb.»

»Dus jij twijfelt nog aan iets, dat al goed en wel bewezen is!»

— »Wat heb je dan voor bewijs?»

»Wel, Kjai Ageng Seséla heeft immers de bliksem gevangen en hem toen in een ijzeren kooi gesloten. Als 't beestje niet door zijn wijfje geholpen was, dan zou 't niet weer zijn losgekomen. En 't vuur er van is immers tot nu toe nog altijd bewaard, en dient als 'n lamp in de kraton.»

— »O, dat is 'n verhaal uit de Babad!»

»Zoo, wou je soms de Babad in twijfel trekken?»

— »Nee, dat wel niet, maar daarom behoef ik al wat jij vertelt nog niet te gelooven.»

(1) Zo komt bijv. voor in het merkwaardige handschrift uit 1807 bedoeld in Notulen Bat. Gen. Deel 42, pag. 129. De opzaten Gordijn-van Iperen uit ± 1750 loopen zoover niet. (Verh. Bat. Gen. deel I).

(2) Oentoo-gelap, letterl. bliksem-tanden, is een naam voor de bekende donderkeilen die men in den Archipel zooveel heeft aangetroffen en die als 'n soort beitsels of dissels (haaks in een steel geklemd) benut werden.

Maar nu de geschiedenis zelf volgens onzen Babad.

Nog tijdens het sultanaat Demaq kwam Kjai Ageng Seséla, terwijl 't juist regende, op zijn sawah met een patjoel bij zich. Het liep tegen den tijd van den middag-çalat (asar). Op het rijstveld gekomen, begon hij te patjoelen, maar hij had nog geen drie hakken gedaan of er kwam een bliksemstraal in de gedaante van een oudachtig mannetje.

Maar Kjai Ageng wist wel dat dit de bliksem was en aanstonds greep hij hem. Hij deed een ratelend geluid hooren, maar Kjai Ageng hield hem stevig vast, bond hem en bracht hem naar het hof te Demaq.

De bliksem werd daarop in een ijzeren kooi opgesloten, en de vorst gaf last dat er geen water mocht worden bijgedaan.

Alle inwoners van Demaq, groot en klein, gingen er naar kijken.

Opeens kwam er een oud vrouwtje aan, en deze reikte hem een klapperdop vol water. Dat was de vrouw van den bliksem, die daar gevangen zat. Zoodra had hij het water niet aangenomen of er volgde een groot geratel. De ijzeren kooi was ineens versmolten, en beide bliksems waren meteen verdwenen.

Verder wordt er verhaald dat er in Demaq een vertooner van de Wajang paroewa (de verhalen uit Mahabharata en Ramayana) woonde, met name Ki Bitjaq, en dat deze eene schoone echtgenoot had. Dezen Ki Bitjaq liet Kjai Ageng eens bij zich spelen. Zoodra hij echter 's mans vrouw zag werd hij op haar verliefd, en hij stak den vertooner (dalang) maar meteen overhoop.

De meegebrachte poppen, 'n bendé ('n oorlogsbekken met 'n knop in 't midden,) en 's mans vrouw eigende Kjai Ageng zich toe. Zoodra hij echter de bendé had, was zijn liefde voor Ki Bitjaq's vrouw verdwenen, alleen voor de bendé had hij nog oog. Hij gaf aan de bendé den naam van Ki Bitjaq en een van de Wali's, Soenan Kali djaga, vond goed dat het een van de erfstukken des rijks zou worden en tot een teeken in den oorlog. Als de bendé geslagen wordende 'n helder koecoeoeng.....koecoeoeng zou doen hooren, dan zou men van de overwinning zeker kun-

nen zijn. Bleef de bendé geluidloos, dan zou dit een teeken zijn dat men een nederlaag zou lijden.

Zooals uit het voorgaande blijkt had Kjai Ageng's tapa er nog geenszins toe geleid zijne begeerten te dooden, en de kroniekschrijver die deze feiten zoo onomwonden mededeelt, vindt zelfs geen aanleiding tot 'n woord van afkeuring, wellicht van meening dat er voor stamvaders van 'n vorstelijke familie 'n andere maatstaf dan de gewone moet worden aangelegd.

De Ki Bitjaq wordt tot den huidigen dag als erfstuk van Ki Ageng in den kraton te Soerakarta bewaard.

Wij weten dat hij de stamvader der Mataram's moet worden, doch over zijne stamhouders hebben we nog niets gehoord. Hij had er slechts een, den lateren Ki Ageng Ngenis, en 6 dochters. Slechts een enkel voorval uit zijn huiselijk leven meende onze kroniekschrijver aan de vergetelheid te moeten ontrukken, en wel omdat het de aanleiding was tot een prasapa (¹), 'n erfelijke verbodsbepaling voor zijne nazaten.

Hoezeer zich voorbestemd achtende tot het koningschap vinden wij tal van blijken van wantrouwen tegenover de fortuin, die vooral niet mag worden gekwetst, zoodat alles vermeden moet worden wat blijkens de ervaring de grillige Fortuna van 't vorstenhuis zich zou kunnen doen wenden. 't Is er mée als met de ouden wier individualiteit zoo weinig ontwikkeld was, dat met de tijden van den dag, van de weken en allerlei andere tijdkringen rekening moest worden gehouden om door de meest gunstige planeetstanden de kans van slagen voor elke onderneming, die men begon, te verhoogen (²).

(¹) Zulk een prasapa is b.v. ook oorzaak dat tegenwoordig de Javansche Vorsten niet meer op olifanten rijden hoewel dit in vroeger tijden zoowel in oorlogs als vreedtijd, zooals uit tal van gegevens blijkt, wel placht te geschieden, en terwijl zoowel de Soenan te Solo als de Sultan te Jogja een paar van deze dieren op stal hebben.

De laatste berijder was Pangeran Poeger die in 1705 van Semarang vertrekkende om tot koning te worden uitgeroepen (als Pakoe-boewana I), tot Sala-tiga de reis per olifant maakte. Het dier sloeg echter op hol en Poeger bepaalde dat geen zijner nazaten meer 'n olifant als rijder zou mogen bezigen.

(²) Op Java geschiedt dit nog dagelijks. Trouwens hoevele Westerlingen zouden eene dergelijke hulp niet nog begeeren, zoo hunne totale onkunde in zake astrologie dat voor hen niet onbereikbaar maakte. De restantjes ervan in 't Westen — blijf 't niet willen uitvaren op Vrijdag — spreken genoeg.

Ki Ageng dan droeg eens zijn kind in een sléndang, terwijl hij het trachtte zoet te houden. Hij was vlak bij zijn aanplant van kalebassen (waloeh). Hij had een kain tjindé omgeslagen, zonder een buikband te dragen.

Eensklaps werd er amok! amok! geroepen. Ki Ageng wilde naar huis gaan om zijn kind uit handen te leggen, doch de amokmaker was al bij hem, en bracht hem verscheidene krissteken toe. Deze hadden echter op Ki Ageng geen uitwerking, maar met zijn beenen verward geraakt in de waloeh-ranken sloeg hij achter over. De kain tjindé ging los, zoodat hij bloot neerlag. Fluks sprong hij op en gaf den amokmaker een oorvijs

die hem 't hoofd verbrijzelde, zoodat hij dood ter aarde stortte.

Toen uitte Kjai Ageng Séla de prasapa, dat geen zijner nakomelingen ooit een kain tjindé zou dragen, noch ook waloeh zou mogen planten of deze vrucht zou mogen eten.

Wat nu de reeds genoemde 7 kinderen betreft, deze waren reeds alle uitgetrouwd. De zoon Ki Ageng Ngenis was de jongste, en met dezen doen we na zijn vaders dood een stap verder in ons relaas, en een stap nader tot de Vorstelijke waardigheid van den huize Mataram.

KJAI AGENG NGENIS EN KI PAMANAHAN.

Over Kjai Ageng Ngenis hebben we niet veel mede te deelen. Zijn leven is nog een kleine rustperiode, waarna we zijn zoon Pamanahan zich naar den voorgrond zullen zien dringen.

Wij weten dat hij de eenige zoon was, en tevens de nakomer, onder Kjai Ageng Séla's 7 kinderen. Hijzelf verwekte een zoon met name Kjai Pamanahan, die huwde met een nichtje, het oudste kind van Njai Ageng Saba, die de tweede van de 6 dochters van Kjai Ageng Séla was. Het jongste kind van Njai Ageng Saba was een jongen met name Kjai Djoeroe Martani. Dit was dus een neef, en tevens de zwager van Pamanahan.

Verder had Kjai Ageng Ngenis nog een neefje tot zich genomen met name Ki Pandjawi, en deze drie: Pamanahan, Djoeroe Martani en Pandjawi waren geheel als broers onder elkander, men zag ze altijd bijeen. Te zamen gingen ze ook in de leer bij Soenan Kalidjaga, den Wali dien we reeds eerder noemden, en daar was hun medeleerling niemand minder dan de Sultan van Padjang, onze oude vriend Djaka Tingkir.

Want het rad der historie had intusschen niet stilgestaan, en zooals we reeds weten was Djaka Tingkir, gehuwd met eene dochter van Trenggana, er in geslaagd Adipati van Padjang en later de 4e Sultan van Java te worden.

Wanneer we het lijstje nog even overzien dan hebben we als Sultans:

I. Radèn Patah, Sultan van Demaq.

Kinderen: 1. Ratoe mas × Pangéran Tjerbon.

2. Pangéran Sabrang lor.

3. » Séda lèpèn.

4. Radèn Trenggana.

5. » Kandoeroean.

6. » Pamekas.

II. Pangéran Sabrang lor, 2e Sultan v. Demaq.

Kinderen: geen.

III. Radèn Trenggana, 3e Sultan van Demaq.

Kinderen: 1. 'n meisje × Pangéran Langgar.

2. Pangéran Parwata.

3. 'n meisje × Pangéran Kalinjamat.

4. 'n meisje × Pangéran Tjerbon.

5. 'n meisje × Djaka Tingkir.

6. Pangéran Timoer (later door Djaka Tingkir geplaatst als Panembahan te Madioen).

IV. Djaka Tingkir, Sultan van Padjang (1583 n. Chr.)

Kinderen: Oudste (eigen) zoon Pangéran Benawa.

V. (Panembahan) Séna-pati, eerste Sultan van Mataram (zonder dien titel te voeren) † 1630 n. Chr.

- Kinderen: 1. Radèn Rangga.
 2. Pangéran Poeger.
 3. Pangéran Poerbaja.
 4. Pangéran Djaja-raga.
 5. Pangéran Djoeminah.
 6. Pangéran Krapyahe(=Radèn Djolang).
 7. Pangéran Pringgalaja.
 8. 'n meisje × Radèn Demang Tanpanangkil.
 9. 'n meisje × Pangéran Tepasana.

VI. Panembahan Krapyaq † 1643 n. Chr.

- Kinderen: 1. Mas Rangsang (= Sultan Agoeng).
 2. Ratoe Pandan Sari.
 3. Mas Pamenang.
 4. Radèn Mas Marta-poera.
 5. Radèn Mas Tjakra.

VII. Radèn Mas Martapoera (doet dadelijk weer afstand).

VIII. Sultan Agoeng † 1655 n. Chr.

Dit overzicht zal ons helpen als 'n raam voor verschillende acteurs, welke we nog zullen zien optreden.

De 3 vrienden die we leerden kennen bestudeerden dus de godsdienstwetenschap bij Soenan Kali djaga te zamen met den IVen vorst over Java, Mas Karèbèt, later Djaka Tingkir, thans Sultan van Padjang. Soenan Kali djaga wenschte dat al zijne leerlingen broederschap zouden sluiten, en zij vormden dan ook een innigen vriendschapsbond, als waren ze broeders uit een zelfde oudenpaar gesproten.

Op verlangen van den Sultan vestigde Ki Ageng Ngenis zich metterwoon te Lawijan, waar hij ten slotte overleed, en waar thans zijn graf nog te vinden is.

Ki Pamanahan en Ki Pandjawi werden door den Sultan in dienst genomen en aan 't hoofd gesteld van het corps Tamtama.

Hunne diensten werden hoogelijk gewaardeerd: alle gewichtige staatsbelangen werden aan hunne zorgen toevertrouwd, en de Sultan sprak ze zelfs met »kakang" (oudere broeder) aan. Kjai Djoe-

roe had niets te doen dan Pandjawi en Pamanahan te verzorgen.

Ki Pamanahan verwekte 7 kinderen, 5 jongens en twee meisjes. De oudste heette Radèn Djamboc, dan kwam Radèn Bagoes, ten derde Radèn Santri, ten vierde Radèn Tompé, ten vijfde Radèn Dawoeng en dan nog twee dochters, waarvan de oudste later huwde met Toemenggoeng Majang.

De Sultan van Padjang had toenmaals nog geene kinderen, en daarom nam hij Radèn Bagoes als zijn oudsten zoon aan. Hij hield veel van den jongen, alsof 't zijn eigen zoon was. Door hem aan te nemen hoopte hij nu ook zelf kinderen te zullen krijgen — zooals bekend het gewone inlandsche middel.

Wij weten reeds dat Djaka Tingkir door zijne troonsbestijging anderer belangen had gelaedeerd. O. a. een zoon van Pangéran Séda Lèpèn, met name Arja Panangsang, Dipati van Djipang, en voorts 'n zoon van Radèn Trenggana, Djaka Tingkir's voorganger, met name Pangéran Prawata, waren een paar te duchten rechthebbenden. Het toeval bracht hen alle drie, zoekende naar godsdienstwetenschap en occulte vermogens, te zamen bij één goeroe, 'n wali van wien evenals van Kali djaga een groote roep uitging, t. w. Soenan Koedoes, dien we ook al eerder hebben leeren kennen.

Hoewel de leerlingen van éénzelfden goeroe steeds elkander als broeders moeten beschouwen, verhinderde dit niet dat Pangéran Prawata door een zendeling van Arja Panangsang uit de weg werd geruimd, en nog wel op aanstoken van Soenan Koedoes zelf, die 't meest met Arja Panangsang op had, en aan Prawata ten laste legde, dat hij de leerlingen van twee (tegenstrijdige) goeroe's tegelijk volgde (ngalap-do). We moeten hier al dadelijk bij opmerken, dat Panangsang's vader Séda Lèpèn (een zoon van den 1en Sultan van Demag) indertijd door Prawata was gedood.

Voor Djaka Tingkir, en wie verder in aanmerking wilde komen, bleef Arja Panangsang dus nog over. Wij zullen Pamanahan en de zijnen ten opzichte van dezen hun rol zien spelen.

De aanleiding tot zijn verderf zou zijn eene zuster van Pangéran Prawata, genaamd Ratoe Kali-njamat.

In deze noodlottige ketens van moord en doodslag volgt steeds wraak op weerwraak.

Ratoe Kali-njamat, tevergeefs recht gezocht hebbende bij den Wali Soenan Koedoes, en onderweg beroofd door zendelingen van Arja Panangsang, bij wier aanval haar echtgenoot het leven laat, wijdt zich geheel aan hare droefheid en wrok. Zij wordt kluizenares op den berg Dana-radja, waar zij vertoeft zonder eenige andere kleeding dan hare lange haren, terwijl zij de gelofte doet geen kain meer te zullen gebruiken, zoolang Arja Panangsang, de adipati van Djipang, nog onder de levenden zal zijn. Zichzelve en al hare bezittingen stelde zij als prijs voor wien dezen versloeg.

Maar Panangsang zat intusschen niet stil. Eenmaal op den weg naar 't oppergezag wilde hij niet halverwege blijven staan en met zijn geestelijken leidsman, Soenan Koedoes, zien wij hem overleggen hoe van den Sultan van Padjang bevrijd te worden. Na diens dood zou de weg tot den troon voor hem openstaan.

Soenan Koedoes ontried een openlijken aanval, daar dit te veel menschenlevens zou kosten, en gaf in overweging op den Sultan eenige bravo's af te zenden. Die raad werd gevolgd. De 4 kadjineman's die met de taak werden belast drongen in des Sultans slaapvertrek door, waar Z.M. onder een lange kain lag te slapen, met zijne vrouwen aan 't voeteneind. De sluipmoordenaars trachtten hem te krissen, maar hoewel zij staken uit alle macht, konden hun krissen zelfs de kain niet doorboren.

De Sultan zou het niet eens gemerkt hebben en zijn blijven doorslapen zoo zijne gemaliinnen niet wakker geschrikt waren, en een luide keel hadden opgezet.

De Sultan ontwaakte en 't opwerpen van de kain, die hij als deken gebruikte, deed al die kadjinemens ter aarde storten, buiten staat zich te verwijderen. Ze werden even bijgelicht, en toen zij ronduit bekend hadden dat Arja Panangsang hen afgezonden had, liet Z.M. hen in vrede gaan. Toen dit mislukt was bedachten de samenzweerders

een ander middel. Soenan Koedoes zou den Sultan ten zijuent noodigen, quasi om over occulte wetenschappen te spreken, dan zou Panangsang wel weg met hem weten.

Toen de Sultan de invitatie van Soenan Koedoes had ontvangen, was hij daarmee zeer ingenomen en hij haastte zich daaraan gevolg te geven.

Onze Ki Pamanahan en Ki Pandjawi koesterden echter achterdocht, en waarschuwden Z.M. dat het niet om ngèlmoe te doen zou zijn, doch dat het weer net zoo iets zou zijn als met die vier sluipmoordenaars. Zij smeekten hem om, al gaf hij aan de uitnoodiging gehoor, toch vooral op zijne hoede te zijn, en liefst maar de noodige troepen mede te nemen.

Sultan Padjang was met dit advies wel ingenomen en gaf last het noodige krijgsvolk te verzamelen. Ook Ki Pamanahan's zoon Radèn Bagoes, die door Z.M. was aangenomen en thans twaalf of dertien jaar oud was geworden, reeds in staat om een lans te hanteeren, was van de partij. Dat jongmensch stond zeer in de gunst; hij had den titel van Ngabèi Sa-lor-ing pasar gekregen en was aan 't hoofd van het corps Tamtama geplaatst. Z.M. was intusschen met de bereden krijgers voortuit gegaan, en op de aloen-aloen van Koedoes aangekomen bleef hij staan wachten, en liet den Soenan van zijne komst verwittigen. Deze deed hem door Arja Panangsang verwelkomen, en uitnoodigen om maar vast in de paséban (de open gehoorzaal) plaats te nemen.

Arja Panangsang was op alles voorbereid, uitgezochte krijgers had hij bij de hand, en hij had 't volgend plannetje bedacht. Zoodra de Sultan van Padjang kwam, zou hij hem vragen zijn kris te mogen zien, en hem dan daarmee overhoop steken. Voor zijne manschappen zou dat het sein zijn om den Sultan met hun allen aan te vallen.

Weldra zaten beide tegenstanders in de paséban. Ki Pandjawi, Pamanahan en Ngabèi Sa-lor-ing pasar hadden een weinig achter den Sultan plaats genomen om hem links en rechts te dekken, en zij gaven op alles acht. De Sultan zat vis-à-vis met Ajra Panangsang. Zij keken elkander eens goed in de oogen.

Laatstgenoemde zeide tot den Sultan: »Adi (jongere broer), reeds geruimen tijd heb ik u niet terug gezien. Nu zijn we eindelijk eens weer

bij een. Maar zeg eens, welke van uw krissen hebt ge op 't oogenblik daar aan?" De Sultan antwoordde: »O, dat is mijn oude kris." Arja Panangsang vroeg weer: »Waar heb je ze; ik zou die kris wel eens willen zien."

De Sultan haalde de kris uit de scheede, en gaf ze aan Arja Panangsang. Ki Pamanahan gaf den Sultan een waarschuwend duwtje met zijn vinger.

Deze begreep wat hij wilde zeggen, en trok snel een tweede kris, die hij van voren droeg, terwijl hij zeide: »Kakang Arja Panangsang, deze kris is nog beter, die je daar bekijkt is hier niets bij."

Arja Panangsang antwoordde glimlachend: »Dit exemplaar lijkt mij toch anders ook wel goed."

De Sultan antwoordde: »Die ik hier heb, draagt den naam van Kjai Tjaroeboeg (= Caviaar), en ik heb er de ondervinding mee opgedaan, dat, wie er zich maar aan schramt, een kind des doods is."

Plotseling kwam Soenan Koedoes te voorschijn. Hij zag hen daar met getrokken kris tegenover elkaar zitten en haastte zich naar hen toe, terwijl hij sprak: »Wat zit gijlieden daar met getrokken wapens, hebt ge die te koop of wilt ge soms van kris ruilen? Bergt ze aanstonds weer weg, het is niet goed dat men ulieden zoo ziet."

Arja Panangsang gaf den Sultan diens kris terug, en deze stak de wapens weer in de schee. Arja Panangsang zeide: »De tijd is blijkbaar nog niet gekomen om zeker iemand weduwe te laten worden."

Ook de Sultan sprak: »Het tijdstip is blijkbaar nog niet aangebroken, waarop ik de raven van voer zal voorzien."

Soenan Koedoes zeide: »Spreek daar nu maar niet meer over, weest goede vrienden, en laat elk voorloopig naar zijn eigen pasanggrahan gaan. Als later alle Boepati's hier bijeen zijn zal ik u verzoeken weer te komen."

De Sultan van Padjang betrok nu een kamp ten Westen van de Soré-rivier, waar ook zijn voetvolk intusschen was aangekomen.

Arja Panangsang bleef aan de Oostzijde.

Ki Pamanahan achtte de tijd gekomen om de Ratoe Kali-njamat, die we reeds leerden kennen als troef uit te spelen.

Toen de avond gevallen was, vertelde hij den

vorst wat er met deze was voorgevallen, en hoe zij naakt als kluizenares op den goenoeng Danaradja vertoefde. Hij animeerde hem om haar eens te gaan bezoeken.

Z. M. gaf hieraan gevolg en met Pamanahan, Pandjawi en Ngabèi Sa-lo-ring pasar begaf hij zich op weg. Op den berg aangekomen bleven zij bij den ingang van haar verblijf staan. Aan de ratoe werd kennis gegeven van hunne komst. Zij liet hen verzoeken binnen te komen, doch gaf de boodschap mede, dat zij zich niet aan hunne oogen kon vertoonen, en achter een gordijn zou moeten blijven.

De boodschap overgebracht, traden de Sultan met zijne drie gezellen binnen, en namen aan de voorkant van het gordijn plaats.

De ratoe Kali-njamat zeide: »Jaji praboe, (vorstelijke jongere broer), wat voert U hier?"

De Sultan antwoordde: »Zuster, ik kom hier, omdat ik gehoord heb dat gij hier als kluizenares verblijft en geen kleeren wilt dragen. Waarom zijt ge toch zoo in droefenis? de dood van uw man was toch zeker door God zoo voorbeschikt. Zoudt ge dus niet liever uw bekommernissen van u af zetten?"

De ratoe antwoordde dat zij hem zeer dankbaar was voor zijn raad, doch dat zij nu eenmaal de gelofte gedaan had, en daar dus niets aan te veranderen viel. Zij bezwoer hem haar toch te helpen en Arja Djipang (Panangsang) te dooden. De landen Kali-njamat en Prawata zouden hem dan ten deel vallen, benevens al hare schatten, terwijl zijzelf hem zou dienen. De Sultan had echter weinig lust om Arja Djipang aan te vallen, daar deze over zulke bovenmenselijke vermogens beschikte.

De ratoe was zeer teleurgesteld: »Niemand heb ik buiten U tot wien ik mij kan wenden met mijn weenen, en zoo gij niet wilt, waartoe dient dan eigenlijk je bezoek!"

Ki Pamanahan vond 't noodig er zich in te mengen. Fluisterend sprak hij tot den Sultan: »Ik zou denken dat u er zich liever eens op beraden moest. Zeg maar dat u het van nacht eens overleggen zult, en laten wij dan morgen terugkomen."

Aldus werd afgesproken. De Sultan keerde huiswaarts. Ki Pamanahan vergezelde hem, maar

zoodra men goed en wel thuis was, keerde Ki Pamanahan stilletjes naar de Ratoe terug. Deze vroeg hem wat er aan de hand was, waarop hij antwoordde: »Zuster, ik wilde u een middel aan de hand doen om hulp te krijgen van den Sultan van Padjang. Ik zag daar straks dat gij een paar mooie dienaressen hebt, laat die zich naar den eisch coiffeeren en blanketten (maësi), en zeg ze om, als de Sultan morgen komt, dicht voor 't gordijn te gaan zitten. Want zóo is nu eenmaal de aard van den Sultan van Padjang, als hij mooie vrouwen ziet wordt hij dapper. Zeker zal hij op zich nemen om Arja Djipang te dooden als hij daarvoor die vrouwen krijgt." De Ratoe glimlachte en zeide: »Dank je wel voor uw raad, dien zal ik zeker opvolgen."

Den volgenden morgen vroeg de Sultan aan Ki Pandjawi en Ki Pamanahan of hij naar hun meening aan het verzoek van zijne schoonzuster moest voldoen.

Ki Pamanahan meende dat hij het wel op zich zou kunnen nemen, daar hij toch ook de aangewezen persoon was om haar te helpen. »U zult daar toch zeker wel weg op weten", zeide hij. »Zoo u aan de Boepati's en de lagere prijaji's voorstelt om Arja Djipang te dooden en daarvoor het bezit van een rijk en de noodige schatten in uitzicht stelt, dan zal er zeker wel iemand bereid worden bevonden, dat op zich te nemen."

Deze raad stond den Vorst wel aan. »Laat ons van nacht weer naar de Ratoe toegaan. Ik heb erg met haar te doen, wellicht komt er dan een einde aan haar verdriet."

Op den berg Dana-radja aangekomen werd de Sultan dadelijk bekoord door de twee schoone vrouwen, die aan weerszijden van het gordijn zaten, en omkijkende vroeg hij aan Ki Pamanahan: »Kakang, wiens vrouwen zijn dat? ik heb nog nooit zulke mooie vrouwen gezien."

Ki Pamanahan zeide: »O, dat zijn zeker bijvrouwen geweest van wijlen uw broer Pangéran Prawata." — »Zou de ratoe ze niet aan mij willen afstaan?" — »Ongetwijfeld, uwe schoonzuster heeft dat immers vroeger al gezegd. Laat staan 'n paar vrouwen, wat u ook vraagt ze zal alles goed vinden, zoo u maar aan haar verzoek voldoet." De Sultan draalde niet langer en beloofde om Arja Djipang te dooden, maar tevens vroeg hij

hem die twee vrouwen af te staan.

Hieraan werd voldaan, de beide vrouwen kwamen met gebogen hoofd voor hem zitten, en hij voerde hen mee naar zijn legerplaats.

Nu waren die vrouwen in werkelijkheid getrouwd met een kadjineman uit Prawata.

Deze besloot het er niet bij te laten en met een drietal vrienden drong hij des nachts 's Sultans verblijf binnen om hem te dooden. Deze lag juist te slapen. De kadjinemans trachtten hem te doorsteken, maar hij bleek onkwetsbaar. Wakker geworden en ingelicht, schonk de Vorst hen vergiffenis en liet hen in vrede gaan. De kadjineman van zijn kant deed afstand van zijne aanspraken.

Den volgenden morgen deed de Sultan van Padjang aan zijne prijaji's bekend maken, dat wie Arja Djipang durfde bestrijden en hem zou weten te dooden, beloond zou worden met de landen Pati en Mataram.

Geen van de Boepati's of mantri's durfde daar echter aan.

Daarop volgde eene algemeene bekendmaking gericht tot alle burgers en buitenlui: wie maar kans zag Arja Panangsang te dooden, al was 't maar 'n simpele grassnijder, de beide genoemde landen zouden hem ten deel vallen.

Ons viertal strebers: Ki Pamanahan, Pandjawi Djoeroe-martani en Raden Ngabèi Sa-lor-ing pasar troffen samen ten huize van eerstgenoemde en pleegden raad. Toen Djoeroe-martani ingelicht was omtrent het toernooi⁽¹⁾ en den uitgelooften prijs, sprak hij: »Neemt gij beiden, Pamanahan en Pandjawi het op u, want het zou erg jammer zijn als 'n ander heer van Pati en Mataram werd." Ki Pamanahan antwoordde: »Die twee landen zijn licht meegenomen, maar hoe dooden wij Arja Panangsang?"

Ki Djoeroe vervolgde: »Bedenk maar eens hoe 't gaat bij 'n hanengevecht, als je 'n gewikste man nager hebt, dan zal je haan zeker winnen. Zoo is 't ook in den krijg, als de veldheer 'n groot strateeg is, dan overwint hij. Nu ken ik dien Arja Panangsang door en door, hij is erg brani en opvliegend. Ik zou hem per brief willen uitdagen, en hem

(1) Sajembara, eigenlijk Selbstwahl van een echtgenoot door middel van een toernooi.

zeggen om alleen op te komen, zonder soldaten. Verschijnt hij, dan vallen we hem met onze heele familie aan, dan legt hij 't stellig af. Zijn jullie 't hiermee eens, dan gaan we morgen op audiëntie." Ki Pamanahan en Ki Pandjawi leek dit voorstel wel, en den volgenden morgen zien wij het viertal ten hove, waar alle Boepati's en mantri's in grooten getale hun opwachting maakten.

De Vorst informeerde of er zich reeds liefhebbers hadden opgedaan, maar niemand durfde er aan. Ki Pamanahan sprak toen: »Ik en mijn broer Pandjawi nemen aan om Arja Djipang te bestrijden. U. M. moet echter op een afstand blijven, en ons met onze bloedverwanten zelf 't pleit laten beslechten, want komt u te dicht bij, dan zal Arja Djipang natuurlijk alleen voor u oog hebben en zich niet met ons willen bemoeien, maar u zelf onmiddellijk aanvallen."

De Sultan antwoordde verheugd: »Ik ben blij, kakang, dat jij de eenige bent die het aan durft, aan jou gun ik Pati en Mataram het liefst. Maar hoe wil je het aanleggen?"

Ki Pamanahan verzocht daarop om het leger samen te trekken in 's Vorsten verblijf, en hem met zijne verwanten de strijd alleen te laten uitvechten. 's Anderen daags was het viertal al vroeg op de been. Een honderdtal goed uitgeruste verwanten volgde hen naar den Westelijken oever van de Tjaket-rivier. De drie gebroeders gingen er daarop alleen op uit om een boodschapper te zoeken. Een eenzame grassnijder die bij navraag een staljongen van Arja Panangsang bleek te zijn, moest het ontgelden.

Ki Pandjawi viel hem op 't lijf, zoodat hij geen vin kon verroeren, en Ki Pamanahan zeide glimlachend: »Vriendje, ik vraag u wel excuus, maar ik zou graag één van uwe ooren willen hebben." De grassnijder antwoordde: Ach, kom toch niet met zulke dingen aan. Wie vraagt iemands oor. Neem maar liever mijn mand en mijn arit, die wil ik u graag afstaan."

Ki Pamanahan sprak verder: »Als je mij je oor niet cadeau wilt doen, dan zal ik 't van je koopen. Wat wil je er voor hebben?" De grassnijder antwoordde: »'t Is niet te koop, ik wil geen geld hebben, en ik heb van mijn leven nog nooit een oor verkocht."

Ki Pamanahan antwoordde: »Nu, kiezen of dee-

len, wat heb je liever, dat ik je doodsteek of dat je mij een oor afstaat."

De grasjongen sribbelde niet langer tegen. Hij kreeg 15 realen en een van zijne ooren werd afgekapt, en aan zijn andere oor werd de uitdagingsbrief opgehangen, waarna hij last kreeg om dien aan zijn heer te brengen.

Het slachtoffer van deze laffe daad vluchtte naar den oostkant van de rivier en liep midden door de prijaji's heen die bij Arja Panangsang hun opwachting kwamen maken. Diens patih, met name Ki Mataoen, schrikte toen hij den grasjongen zag aanrennen, vol met bloed en maar met één oor dat door een brief heenstak. Hij liet hem grijpen om hem te ondervragen, maar de grassnijder stond er op voor zijn heer te verschijnen. Deze zat juist aan tafel en schrikte toen hij dat lawaai daarbuiten hoorde. Hij ontbood Ki Mataoen om hem te vragen wat er aan de hand was.

Deze antwoordde: »Eet u maar liever eerst door want er is een slechte tijd, zoo aanstonds zal ik 't u mededeelen." Ki Mataoen wist hoe driftig zijn heer was; als hij het bericht vernam dan zou hij er zeker dadelijk op uit willen zonder op zijn leger te wachten.

Arja Panangsang gelastte: »Mataoen, spreek op, weer maar niet bang." Ki Mataoen vertikte het echter en hield zijn mond, maar dit baatte niet veel, want de grassnijder had zich weten los te rukken en verscheen voor zijn heer, wien hij alles in 't kort verhaalde en den brief overhandigde dien deze met de linkerhand aannam, terwijl hij rechts nog een klompje rijst had, dat hij in den mond wilde steken.

In de brief las hij 't volgende: »De Sultan van Padjang doet bij dit schrijven weten aan Arja Panangsang, dat hij hem zoo hij hart in zijn lijf heeft onmiddellijk zonder troepen ten Westen van de rivier wacht voor een tweegevecht."

Arja Panangsang werd vuurrood van woede, de hand waarin hij zijn rijst had balde zich, en met 'n vuistslag sloeg hij de schotel voor zich in tweeën. Daarop stond hij op om zijn oorlogspak aan te schieten, terwijl hij last gaf zijn paard, Gagaq rimang (de verliefde kraai) te zadelen. Onmiddellijk besteed hij het met een lans in de hand, Dangdang moengsoeh (de raaf der vijanden) geheten.

Ki Mataoen trachtte hem tegen te houden en te bewegen om althans op zijn troepen te wachten, maar Arja Panangsang luisterde niet naar hem, maar werd er nog boozter door.

Ook een verzoek van zijn jongeren broer, met name Arja Mataram was tevergeefs: »Zwijg, snauwde hij hem toe, ik ben niet bang, dat hoort zoo in den oorlog dat ze je met z'n allen aanvallen,» en toen zijn broer nog verder aandrong, beet hij hem toe: »Kom, schiet op, ik heb jou toch niet gevraagd om mee te doen, jij bent immers maar 'n halfbroer van me, van een andere moeder, natuurlijk heb je niet zooveel hart.»

Mèt gaf hij zijn paard een zweeps slag en snelde in zijn eentje voort.

Arja Mataram ging met hartzeer naar huis terug. Ki Mataoen ging zijn heer na, maar daar hij al ond was, kon hij hem niet inhalen.

Arja Panangsang was al aan de Oostzijde van de Sorétjaket-rivier gearriveerd.

Er bestond omtrent deze rivier eene overlevering dat, zoo van twee oorlogvoerende partijen er een deze rivier overtrok, deze het zeker zou verliezen.

Ons viertal nu was stil op den Westelijken oever gebleven, en de menschen van Seséla waren erg in hun schik toen zij daar Arja Panangsang onverzeld zagen aankomen. Deze riep luidkeels: »He, Padjangers, wie van jullie heeft mij die dreigbrief gestuurd? Steek onmiddellijk de rivier over, ik zal jullie met je allen staan, want ik mag wel 'n robbertje tegen velen tegelijk.»

De Sélanezen antwoordden: »De Sultan zelf heeft je immers 'n dreigbrief gestuurd, als je hart in je lijf hebt komt dan hierheen over, wij zullen je een voor een staan.»

Dit dreigement deed Arja Panangsang aan alsof zijn trommelvlies scheurde. Hevig vertoornd sloeg en zwiepte hij zijn paard, dat in den stroom sprong en dadelijk naar de overzijde zwom, zonder dat zijn rug zelfs nat werd.

Aan de overzijde gekomen werd hij door allen tegelijk beschoten en met houten staken bestookt terwijl sommigen speren naar hem slingerden, maar hij bleef ongedeerd. Nog een zweeps slag en het paard was met één sprong op den oever, midden tusschen de Sélanezen.

Arja Panangsang viel hen aan, terwijl hij uitriep:

»Waar is thans die si Krèbèt, die beloofd heeft mij te zullen staan, want ik zie hem nergens.» Bij zijn aanval trachtte hij maar al den Sultan van Padjang uit te vinden. Met z'n allen viel men hem aan, van de flanken, van voren en van achteren trachtte men hem te lanseren. Hij had al een wond in de rechterzijde van den buik zoodat de darmen er uitkwamen, doch hij wond ze voorloopig maar om het gevest van zijn kris, daar hij zijn leven al had opgegeven. Van de menschen uit Seséla en van de Tamtama's vielen er intusschen al meer en meer.

Raden Ngabèi Loring pasar vond de tijd gekomen om Arja Panangsang's aanval te keeren. Zijn lans, de Kjai Plèrèd, rechtstandig opgeheven en gezeten op een veulen met kort geknipte haren, reed hij hem te gemoet. Ki Pamanahan en Ki Pandjawi volgden als dekking achter hem aan.

Kjai Djoeroe-martani liet fluks een merrie los, en zoodra het paard van Arja Panangsang deze zag werd hij ongedurig, krabde met de voorbenen op den grond, en begon te slaan.

't Paard van den Ngabèi sloeg ervan op hol en liep wel een steenworp ver met zijn berijder, die zijn armen om den hals van het dier moest slaan om er niet af te vallen. Zoodra het paard stil stond sprong hij er fluks af en nam het dier bij den toom, en natuurlijk vaardigde hij weer 'n prasapa uit, dat geen zijner afstammelingen in den krijg ooit een paard met kortgeknipte manen zou mogen berijden, want dat zou hem onheil berokkenen. Hij vertrouwde het dier daarop aan een zijner menschen toe en streed te voet verder, met zijn lans Kjai Plèrèd in de vuist. Vóór Arja Panangsang gekomen zeide deze: »Hoe heet gij jeugdige krijger, die mij hier tegemoet treedt? Keer terug, ik heb medelijden met je, en roep mij si Padjang hier, die beloofd heeft met mij te duelleren.»

Maar Arja Panangsang's paard was nog niet tot rust gekomen, het ging maar al heen en weer en woelde met zijn voorpooten den grond om, zoodat hij niet goed met zijn lans kon mikken. De Ngabèi doorstak hem daarop met zijn lans die er aan de borst in ging om er aan de achterzijde uit te komen. Ook het paard was dra gerampogd.

Het lijk van Arja Panangsang werd door de Sélaneezen daarop behoorlijk afgelegd. Van de Kjai Plèrèd was maar 'n stukje afgeknapt zoo groot als 'n rijstkorrel.

Spoedig daarop kwam Ki Mataoen opdagen en

viel onmiddellijk aan, maar men maakte korte metten met hem, en zijn hoofd werd afgekap't en dicht bij de rivier op 'n staak gesteld. Men telde het jaar 1471 of A. D. $\pm$ 1550.

BUITZ, DEC. '05. D. VAN HINLOOPEN LABBERTON.

HET DAGHE

over de maand April 1906.

Uit de Javaansche Litteratuur.

EL AGUNG MATASAM

Van de hand van den beroemden Javaanschen dichter Agung Matasam. De dichters van de Javaansche literatuur zijn over het algemeen zeer goed, en voor ons is het een groot genoegen om met hen te kunnen spreken.

Agung Matasam is een van de beroemden dichters van de Javaansche literatuur. Hij is een van de dichters die de Javaansche literatuur heeft verrijkt met zijn dichters. Hij is een van de dichters die de Javaansche literatuur heeft verrijkt met zijn dichters.

Agung Matasam is een van de beroemden dichters van de Javaansche literatuur. Hij is een van de dichters die de Javaansche literatuur heeft verrijkt met zijn dichters. Hij is een van de dichters die de Javaansche literatuur heeft verrijkt met zijn dichters.

Agung Matasam is een van de beroemden dichters van de Javaansche literatuur. Hij is een van de dichters die de Javaansche literatuur heeft verrijkt met zijn dichters. Hij is een van de dichters die de Javaansche literatuur heeft verrijkt met zijn dichters.

Overgedrukt

uit

„HET DAGHET”

over de maand April 1906.

Uit de Javaansche Litteratuur.

KI AGENG MATARAM.

We hebben de vorige maal een dapper krijgsman zien sterven: de prijs voor de grootheid van het Mataramsche huis. De inzet was echter nog niet gelost, en weer zien wij ons viertal vergaderd om raad te houden.

Ki Djoeroe Martani sprak tot Pamanahan: »Ben je van plan om ronduit aan den vorst te vertellen dat Radèn Ngabèi Arya Panangsang gedood heeft?» Deze antwoordde: »Mij dunkt van wel, hij heeft het immers werkelijk gedaan!»

Kjai Martani ging voort: »Ik denk dat het beter zal zijn als je zegt dat je het zelf gedaan hebt, samen met Ki Pandjawi. Als je opgeeft dat de Ngabèi hem verslagen heeft, die immers eigenlijk nog maar een kind is, dan wordt hij natuurlijk met wat mooie kleeren afgescheept. De Sultan zal denken dat hij met een Zondagspak of zoo iets al erg ingenomen zal zijn. Te meer nu hij hem als oudste zoon heeft aangenomen, zal hij het met zijn belofte zoo nauw niet nemen en hem zeker geen landen cadeau doen. Als jij daarentegen met Pandjawi als de rechthebbenden optreedt, dan zul je zeker Mataram en Pati ontvangen.»

Zij waren het allen eens met deze raad, en besloten aldus te handelen. Ook de Ngabèi legde er zich graag bij neer, en daarop werd aan ieder kond gedaan, dat Arya Panangsang door niemand anders dan Pamanahan en Pandjawi was gedood. De Sultan was uitermate verheugd van Arya Panangsang verlost te zijn. Hij zeide tot Pamanahan en Pandjawi: »Nu gij beiden hem samen gedood hebt, moet gij Pati en Mataram dan ook maar samen deelen; daar Pamanahan het oudst is, mag hij ook het eerste kiezen.»

Deze antwoordde: »De oudste moet de minste kunnen zijn, en daarom kies ik Mataram maar, dat nu nog een wildernis is, en laat Pandjawi Pati dan maar nemen, dat reeds geciviliseerd en volkrijk is.» De Sultan sprak hierop: »Indien gij 't beiden hierover eens zijt, laat dan Pandjawi maar aanstonds van hier uit naar Pati vertrekken, en daar goede orde op de zaken stellen. Mataram zal ik later wel aan Pamanahan geven als wij weer in Padjang terug zijn. Maar Pamanahan moet niet dadelijk mee naar huis gaan. Laat hij eerst naar den berg Dana-radja gaan om aan de ratoe Kalinjamat kennis te geven

van den dood van Arya Djipang, en haar te verzoeken nu met haar kluizenaarsleven op te houden, en weer een saroeng aan te doen. Daarna moet hij zoo spoedig mogelijk naar Padjang terugkeeren."

Ki Pamanahan kwam ingevolge deze opdracht op den berg Dana-radja aan. De ratoe was zeer verheugd over het bericht, stak zich weer in de kleeren, en zeide toen tot Pamanahan: »Goddank dat Si Djipang thans door ulieden gedood is, ik wil gaarne uwe dienaar zijn, en de rijken Kalinjamat en Prawata kunt gij dadelijk in ontvangst nemen."

De toegesprokene antwoordde: »Zuster, ik ben door Z. M. al begiftigd met het landschap Mataram en Pandjawi heeft Pati gekregen. Biedt Kalinjamat en Prawata maar liever aan den Sultan aan." De ratoe antwoordde: »Maar neem dan in elk geval mijne kostbaarheden, die zullen je te pas kunnen komen als ge Mataram later in orde gaat brengen."

Ook dit sloeg Pamanahan af; het eenige wat hij voor zich zelf begeerde waren de poesaka-goederen van de ratoe.

»Goed, adi, mijn eenige poesaka's zijn deze twee ringen. De een houdt een robijn en heet Si Mendjangan-abang (t roode hert), de andere heeft 'n diamant en heet Si Oeloeg (t opvliegen)."

Ki Pamanahan nam ze dankbaar in ontvangst maar kreeg nog de raad er bij om vooral er niets van aan den Sultan te laten merken, dat hij ze had, daar deze hem dat anders euvel zou duiden. Verder kreeg hij alle vrouwen die bij de ratoe waren en indertijd door de Pangeran's van Kalinjamat en van Prawata tot hun bijvrouwen waren opgevoed. Alleen een paar oudere dienaressen behield de ratoe zelf om haar te verzorgen.

Terugkeerende met de schatten en de vrouwen deed Pamanahan eerst nog Séla aan, om zijne bloedverwanten uit te noodigen naar Mataram over te komen. Zij die het best met hem bevriend waren, ten getale van 150 man, gaven aan dien oproep gevolg.

Te Padjang aangekomen zeide de Sultan: »De geschenken, die je daar hebt meegebracht mag je zelf houden, want je hebt mij al een groot

geschenk gegeven in den dood van Arya Panang-sang, waardoor ook diens rijk aan mij gekomen is. Alleen wil ik uit die vrouwen een keuze doen, misschien zijn er bij waar ik zelf zin in heb."

De vrouwen werden voorgebracht, maar er was maar één bij die den Sultan beviel. Zij was echter nog erg jong, en daarom wenschte Z. M. dat zij aan Ki Pamanahan zou blijven toevertrouwd, totdat zij oud genoeg zou zijn om in den kraton te worden opgenomen.

Verder gelastte hij Ki Pamanahan om voorloopig maar naar huis te gaan. Als er later openbare audiëntie was zou hij hem Mataram geven.

En ging intusschen menige audiëntie voorbij zonder dat er van Mataram gerept werd. Ki Pamanahan zat op heete kolen, daar hij graag zijn land wou ontvangen, maar Ki Djoeroe maande hem aan wat geduld te oefenen, daar een vorst zeker zijn eens gegeven woord niet zou breken. Maar Pamanahan schaamde zich tegenover de anderen, en had sakit-ati tegen den Sultan, nu deze hem zoo bij den neus hield. Hij trok zich maar uit de hofstad terug naar de desa Kembang lampir en leidde daar 'n kluizenaarsleven.

Daar kwam zijn oude goeroe, Soenan Kali-djaga, hem ten slotte opzoeken. Nadat Pamanahan hem met een voetkus begroet had, en zij beiden gezeten waren vroeg de pandita: »Waarom ben je hier gaan wonen en heb je mijn jongen te Padjang in den steek gelaten."

Ki Pamanahan antwoordde: »Wat zou U onbekend kunnen zijn! Nog voor ik het uit, weet u het immers al."

De Pandita zeide glimlachend: »Je hoeft 't mij inderdaad niet te vertellen. Kom, ga maar mee, ik zal je bij mijn jongen te Padjang brengen. Daar jullie broeders zijn als leerlingen van één goeroe, ligt 't zeker op mijn weg zorg te dragen, dat jullie goede vrienden blijft, en jullie verlangens niet uiteen loopen."

Gevolgd door Ki Pamanahan begaf de Pandita zich daarop naar Padjang, waar hij onaangediend den kraton binnenging. Zooras had de Sultan hem niet gezien, of hij ging hem tegemoet en bracht hem een voetkus, waarna hij hem naar een zetel geleidde.

De pandita zeide tot hem: »Tolè Sultan, waarom heb je je belofte niet gehouden tegenover je ouderen broeder Ki Pamanahan, wien je het landschap Mataram hebt toegezegd, dat de weerga zou moeten zijn van Pati. Dit hebt ge reeds aan je broer Pandjawi gegeven, terwijl Pamanahan nog maar altijd Mataram niet heeft ontvangen.» De Sultan antwoordde: »Ik heb hiermede gewacht omdat het nog geheel een wildernis is en er erg weinig menschen wonen. Ik wilde hem maar liever een andere landstreek geven, en ik zal dan een volkrijk, welvarend gewest uitzoeken.» De pandita begreep wel waar de schoen hem wrong, maar dat wilde hij niet openbaren. Hij antwoordde slechts: »Waarom wilt ge hem nu weer een andere streek geven, terwijl ge toch zelf beloofd hebt, dat Pati en Mataram tot belooning zouden strekken. Als ge nu aan Ki Pamanahan weer een andere streek afstond, dan zou men u met recht een woordbreukig vorst kunnen noemen. Draal nu niet langer en geef Mataram nu maar dadelijk aan Ki Pamanahan, dan hoeft niemand 'n zuur gezicht te zetten, en dan blijven jullie altijd even goede vrienden.»

De Sultan zweeg geruimen tijd. Hadde hij niet zooveel respect gehad voor zijn goeroe, dan zou hij Mataram zeker niet aan Pamanahan hebben afgestaan. Ten slotte kwam hij met zijn eigenlijke bezwaar voor den dag.

»Dat ik Mataram niet aan Pamanahan wil geven vindt zijn grond in eene voorspelling van Soenan Giri, welke luidt dat in Mataram een vorst zal komen te zetelen, die mijn grootheid evenaren zal».

De pandita antwoordde: »Zoo slechts dat u bezwaart, daar is gemakkelijk een weg op te vinden: laat je broeder Ki Pamanahan den eed van trouw zweren, ik zal getuige zijn».

Op last van den Soenan legde Ki Pamanahan toen aanstonds den eed af in handen van den pandita: »O pandita, gij zijt mijn getuige. Indien ik van zins mocht zijn om koning te worden in Mataram, of de kraton van Padjang te overweldigen, dan moge ik—voor zooveel mij zelf betreft—nooit gelukkig zijn. Wat de toekomst aangaat, daarover ligt 't oordeel niet aan mij: wie zou Gods wil vermogen te doorgronden?» De pandita sprak tot Ki Pamanahan: »Deze eed

zij voldoende, en ik ben er getuige van geweest». Ook de Sultan voelde zich verlicht toen Ki Pamanahan gezworen had, en hij had er geen erg in, dat het zoo dubbelzinnig gezegd was. Mataram werd afgestaan aan Ki Pamanahan en de Soenan ried hem om er zoo spoedig mogelijk met vrouw en kinderen heen te verhuizen. »Ik zal bidden voor de bestendiging van ulieder vriendschap», zeide hij, »en thans moet ik u verlaten om weer naar huis terug te keeren».

Ki Pamanahan maakte zich spoedig reisvaardig. Hij had toenmaals een 7 tal kinderen. De twee jongsten waren meisjes en reeds getrouwd met den Toemenggoeng van Padjang en met een ander ambtenaar van daar met name Arya Dadap-toelis.

Deze konden natuurlijk niet mee naar Mataram. Met de andere 5 en zijn verdere verwanten zien wij hem ten hove afscheid nemen.

De 5 zonen waren buiten Ngabèi lor-ing pasar: Radèn Djamboe, Radèn Santri, Radèn Tompé en Radèn Kadawoeng.

Voor den Vorst gekomen vroeg hij verlof naar zijn nieuwe standplaats te mogen gaan, terwijl hij den Sultan met handtoesteken op de Arabische wijze groette. Deze sprak: »Broeder, dat het den vertrekkenden welga, en moge het evenzoo zijn met hen die blijven». Ook Ki Djoeroe nam afscheid met 'n handdruk. De vrouwen en verdere verwanten van Ki Pamanahan brachten één voor één den Sultan een eerbiedigen voetkus.

Radèn Ngabèi omhelsde den oudsten zoon van den Sultan, met name Pangéran Banawa, terwijl bij beiden de waterlanders voor den dag kwamen.

Ki Pamanahan en de zijnen zien wij thans op weg naar Mataram met 'n lange rij van dragers. De menschen die zich te Mataram wilden gaan vestigen volgden na met al hun goederen, en te Tadjj werd het eerst gepleisterd onder de groote waringin's.

Ki Ageng ing Karang-lo, die vernomen had, dat Ki Pamanahan verhuizende was naar Mataram, kwam hem met zijn vrouw daar opzoeken en een onthaal aanbieden, bestaande uit rijst met kippen-petjel en djangan menir.

Dit werd dankbaar aanvaard en allen aten hun genoegen. Ki Pamanahan sprak: »Ik ben u zeer verplicht, dat gij ons allen zoo volop ont-haald hebt, en ik gevoel mij daarvoor uw schuldenaar, hoewel ik niet weet of er veel kans zou zijn 't u later nog eens te vergelden».

Ki Pamanahan brak daarna met de zijnen op, gevolgd door Ki Ageng Karang-lo en echtge-noote, die hem naar Mataram wilden begeleiden. Onderweg trachtte eerstgenoemde aldoor zich van zijn gunst te verzekeren, opdat hij later mee zou mogen deelen in Mataram's luister.

Men was intusschen de Kali Ompaq genaderd waar Soenan Kali-djaga juist een bad nam. Pamanahan en Karang-lo spoedden zich naar hem toe, en de eerste begon de rechter-, de tweede de linkervoet van den geëerden leeraar af te wrijven.

Deze sprak tot Ki Pamanahan: »Later zullen de afstammelingen van Ki Karang-lo in uw luis-ter deelen, doch zij zullen geen Mas noch ook Radèn mogen heeten, en nimmer in een draag-koets of 'n tandoe mogen zitten — en zet thans beiden uw reis maar weder voort».

Niet lang daarna arriveerden de reizigers in Mataram, waar men zich metterwoon ging ves-tigen. Dit was, zegt men, het jaar 1532 van de Javaansche aera of $\pm$ 1611 n. Chr.

Mataram geraakte alras tot welvaart. De bodem was niet geaccidenteerd, er was overvloedig wa-ter, en tal van vruchtsoorten tierden er: Boom-vruchten, aardvruchten en rankvruchten.

Al wat er maar geplant werd slaagde.

Er waren allerlei amusements zoo te water als te land, en 't water der bronnen muntte uit door groote helderheid.

Vele verkoopers kwamen er met hunne nering, en verscheidene lieten er zich metterwoon neder. Ki Pamanahan had den naam aangenomen van Ki Gedé Mataram, en met al de zijnen genoot hij al wat hij kon wenschen. Nochtans zette hij met allen ijver zijn ascese voort, want hij ge-dacht aldoor de voorspelling van Soenan Giri: dat in Mataram later een vorst zou komen die heel Java zou overheerschen.

Hij was geheel vervuld van de gedachte, dat,

mocht deze voorspelling waar zijn, een zijner na-zaten die heerscher zou worden. Vandaar dat hij maar aldoor een kluizenaarsleven leidde of bedevaarten deed in woud en gebergte.

Zoo ging hij er eens alleen op uit met 't plan om 'n vriend in 't zuidergebergte op te zoeken. Met dezen, Kjai Ageng Giring of Ki Ageng Padèrsan (de palmwijnapper) genaamd, was hij zeer bevriend, zij waren als eigen broeders. Die Ki Ageng Giring was mede een ijverig kluizenaar, die zich daar erneerde met 't tappen van palmsap.

Vroeg in den morgen zat hij al in den boom, die getapt werd.

Nu was er niet ver van die boom een klapper die nooit vruchten had gedragen, maar op dien ochtend zat er 'n vrucht aan, 'n halfrijpe klapper. Terwijl Ki Ageng zijn bamboekoker, waar hij 't palmsap in wilde opvangen aan den doorgekapt-bloemsteel bevestigde, hoorde hij eensklaps een stem, die uit die jonge klappernoot kwam. Die stem luidde: »Ki Ageng Giring, weet wel dat hij, die mij geheel leeg zal drinken, met al zijne nazaten vorst zal zijn, en heerschen over gansch Java».

Zoodra Ki Ageng Giring deze stem hoorde kwam hij dadelijk uit den boom waar hij aan 't tappen was. Beneden gekomen zette bij den bamboekoker neer en klom naar de sprekende klappernoot toe, die hij plukte en mee omlaag nam. Om de afgetapte palmwijn bekommerde hij zich niet meer, hij dacht maar al aan de jonge klapper-noot, en spoedde zich daarmee naar huis.

Thuis gekomen begon hij ze onmiddellijk van de vezelige buitenbast te ontdoen, maar toch dronk hij ze niet dadelijk leeg, want hij dacht bij zich zelf: 't is nog zoo vroeg, ik zal zeker niet alles op kunnen drinken, want ik heb nog in 't geheel geen dorst. De Kjai wilde daarom eerst maar liever naar het bosch gaan houthakken, om zodoende zijn dorst op te wekken. De jonge klapper zette hij boven op 'n muurrekje in de keuken. Tot de palmwijnkokerij om suiker te maken kwam het dien dag niet, de Kjai dacht maar aan zijn jonge klapper, en zoo trok hij boschwaarts.

Maar jammer genoeg voor Kjai Ageng Giring, het lot bleek anders te hebben beslist, en op dit kritieke moment kwam Ki Pamanahan, of zooals hij thans heette: Ki Ageng Mataram, op het tooneel.

Deze had op zijn tocht Ki Ageng Giring's huis bereikt en vroeg aan dien huisvrouw: »Baq-joe (zuster), waar is oom naar toe, dat ik hem niet thuis tref?» Njai Giring antwoordde: »Hij is naar 't bosch om hout te halen».

Ki Ageng Mataram ging daarop de keuken in daar hij wat suikersap wilde drinken, maar hij zag dat er niets was, er was geen suikerstroop en geen legèn; er lag alleen maar 'n jonge klapper op 'n rekje. Fluks nam hij deze er af, en ging daarmee weer het woonhuis binnen, waar hij zich op de ambèn (bamboe-bank) neer zette, en een gat in de jonge klapper begon te steken, om deze leeg te drinken. En onderwijl sprak hij tot Njai Giring: »Baq-joe, waarom wordt er geen legèn gekookt? Ik heb er naar gezocht in de keuken, maar er was niets».

De Njai antwoordde: »Ja, alleen vandaag is er niets, mijn man wou eens uitrusten».

Daarop zag de Njai met schrik dat Ki Ageng Mataram op het punt stond de jonge klapper-noot leeg te drinken. Haastig zeide ze: »Adi (boer), je mag die jonge klapper niet opdrinken, mijn man heeft het uitdrukkelijk verboden, als gij ze leegdrinkt krijg ik zeker slaag».

Ki Ageng Mataram antwoordde: »Baq-joe maak je niet ongerust, zeg maar dat ik het gedaan heb, en je er niets aan hebt kunnen doen, want ik heb ontzettende dorst. Het treft dat er nu net 'n jonge klapper in de keuken is, dan behoef ik er niet voor den boom in.»

Ki Ageng zette daarop de klapper-noot aan den mond en dronk ze geheel leeg, er bleef geen drup meer in, en ze smaakte hem bijzonder goed.

Alras daarna kwam de heer des huizes aanzetten met 'n bos hout op den rug; hij ging regelrecht naar de keuken, wierp daar het hout neer, en wilde nu aanstonds z'n klapper leegdrinken. Maar jawel, op 't rekje was geen klapper meer te zien.

Dadelijk ging hij het woonhuis in en na daar z'n gast te hebben ontmoet vroeg hij aan zijn

vrouw: »Waar is mijn klapper gebleven die ik van morgen daar op 't rekje gezet heb?»

Deze antwoordde: »Je Adi daar heeft ze leeggedronken. Ik wilde 't niet hebben, maar hij deed het toch. Hij zeide, dat hij zoo'n ontzettenden dorst had, en toen heeft hij ze maar leeggedronken». Kjai Ageng Mataram voegde hieraan toe: »'t Is zoo, kang, ik heb 't gedaan omdat ik zoo'n dorst had. Neem je 't mij kwalijk, 't zij zoo».

Ki Ageng Giring had danig 't land. 'n Heele poos zei hij niets. Met de groote kennis die hij van occulte zaken had, begreep hij dat het voorbeschikt was in Gods raadsbesluit, dat Ki Ageng Mataram de stamvader van Java's vorsten zou zijn. Ten slotte vertelde hij maar ronduit wat er met dien jongen klapper was voorgevallen, en hij eindigde met 't volgend verzoek: »Adi, weet je wat, nu je die klapper toch al hebt leeggedronken valt er niets meer aan te doen, maar laat althans mijn nakomelingen meê deel hebben aan je grootheid. Zoodra een afstammeling van jou geheerscht heeft, laat den mijn nazaten eens aan de beurt komen».

Ki Pamanahan had hier geen zin in. Tot zes malen toe herhaalde Ki Ageng Giring zijn verzoek, maar Ki Ageng Mataram ging er niet op in. Ten slotte vroeg Ki Ageng Giring dat dit na de 7e afstammeling zou gebeuren.

Ki Ageng Mataram antwoordde: »Adi, Allahoe-alam (God weet 't het best), misschien dat Hij dit later zal toestaan, maar ik wil daar niets van weten».

En hierna nam Ki Ageng Mataram afscheid om weer naar Mataram terug te keeren.

Keeren wij met hem daarheen terug, waar een avontuurtje van Pamanahan's oudsten zoon, Radèn Ngabèi Lor-ing pasar thans onze aandacht vraagt. Zooals wij weten was een meisje uit Kalinjamat, dat voor den Sultan van Padjang zelf bestemd was, aan de zorgen van Pamanahan toevertrouwd. De tijd kwam, dat zij oud genoeg was om aan den Vorst te worden aangeboden, doch de Radèn Ngabèi schond het in hen gestelde vertrouwen. Toen Pamanahan er achter kwam was hij erg verdrietig, daar de Sultan natuurlijk vertoerd zou zijn.

Zoo zien wij Pamanahan op weg naar Padjang

om daar de zaak voor te brengen, Radèn Ngabèi voerde hij met zich mede. In den kraton gekomen, zeide hij na wederzijdsche begroeting tot den Sultan: »Ik kom de beslissing omtrent leven of dood van uwen zoon Radèn Ngabèi in U M.'s handen stellen, want hij heeft hoogelijk jegens U M. misdreven". De Sultan ontstelde zeer, en sprak: »Kakang, welke zonden heeft de Ngabèi wel bedreven, dat ge zijn leven in mijne handen stelt? Ik heb hem immers als mijn oudsten zoon aangenomen, en gij hebt dus niets meer over hem te zeggen".

Ki Ageng Matawis antwoordde weder: »Ik kom den Ngabèi aldus voor u brengen, omdat hij U te vóór gekomen is, door minnehandel te plegen met het meisje uit Kalinamat indertijd aan mij toevertrouwd. Inderdaad ben ik zoo ongelukkig geweest in mijne zorgen voor haar te kort te schieten".

De Sultan sprak weder: »Kakang, als 't slechts dat is, enfin dan zal ik 't hem maar vergeven, en laat ze dan maar dadelijk trouwen, ik zie geheel van mijn aanspraken af. Maar ik wensch, dat wanneer zij later eventueel van elkander mochten gaan, dat zij dan toch behoorlijk verzorgd zal worden. Maar jou zelf mag ik met recht verwijten, niet genoeg op den Ngabèi gelet te hebben, een jongen van zijn jaren had je al lang moeten uittrouwen of althans een selir (bijvrouw) moeten geven, zoodat hij er niet toe komt om verkeerde dingen te doen".

Ki Ageng bakte zoete broodjes, want hij begreep wel dat de Sultan inwendig boos was.

Het gesprek geëindigd, namen Ki Ageng en zijn zoon afscheid en keerden naar Mataram terug. Daar aangekomen werd de Ngabèi met het meisje uit Kalinamat in den echt verbonden.

Mettertijd kregen zij een zoon, schoon van niterlijk, die Radèn Ranga genaamd werd en met wien de ouders erg waren ingenomen.

De rol van Pemanahan, of Kjai Ageng van Mataram was hier welhaast afgespeeld, maar dat fictieve en toch zoo dwingende wezen: de drang naar heerschappij, was behoorlijk door hem gekoesterd en gevoed, om na zijn verscheiden als geleigeest voor zijn geslacht te blijven dienen.

De evenbedoelde gedachte-elementaal dankte voor

vorm en inhoud veel aan de voorspelling dienaangaande door Soenan Giri in der tijd genit, en de geschiedschrijver acht het gewenscht ons deze te doen kennen.

We moeten daartoe terug naar het Saka-jaar 1503 of A. D. 1583 en bevinden ons dan bij Soenan Giri waar de Sultan van Padjang aan dien geestelijken vader de Sultanstitel kwam vragen — een flauwe repetitie van wat Rome aanschouwde in een tijd dat het geloof nog wortelde in de harten van de lieden in 't Westen.

Al de Boepati's van de Bang wétan (Oosterstreken) als Djapan, Wirasaba, Kadiri, Soerabaja, Pasoeroehan, Madoera, Sedajoe, Lasem, Toeban en Pati waren er van getuige hoe op 'n dag de geestelijke Vader, Soenan Prapèn van Giri audiëntie verleende en den Sultan van Padjang, die op gelijke lijn zat met de andere Boepati's, ieder met z'n eigen volgelingen achter zich, tot zich riep en hem vlak bij zich deed neerzitten, en hoe er toen werd overeengekomen, dat de Sultan het rijk Padjang zou beheeren en den naam zou voeren van »Soeltan Praboe Awidjaja. De plechtigheid werd met 'n maaltijd besloten, zooals meer plechtigheden, en de Soenan sprak daarbij nog een gemoedelijk woordje om op te wekken tot eendracht en eensgezindheid. Na de heeren, de knechten, en zoodra de Boepati's hun maal genuttigd hadden, kregen dii minores hun deel. Soenan Giri keek maar al naar Ki Ageng Matawis, want hij kende de toekomst. Eindelijk vroeg hij aan Sultan Padjang: »Tolé (mijn jongen), hoe heet die dienaar van je, die daar zoo achterna eet?" De Sultan gaf ten antwoord: »Dat is de petinggi van Mataram, hij heeft 800 baer onder zich".

De Priestervorst: »Laat hem vooruitkomen en naast de Dipati's gaan zitten."

Aan deze last werd voldaan en de Priestervorst richtte zich tot de aanwezigen met de volgende woorden: »Weet mijne kinderen, gij allen Boepati's hier vergaard, dat de nakomelingen van Ki Ageng Mataram later over de lieden van gansch Java zullen heerschen, zelfs Giri zal Mataram als hoofd erkennen."

Kjai Ageng had daarop geknield en het hoofd op den grond gebogen in grooten dank jegens den Pandita, wien hij daarop een kris had aangeboden, welke deze echter niet aanvaardde.

Alle Boepati's hadden er welgevallen in om Ki Ageng Mataram te zien, — zoo verhaalt ons de schrijver van deze episode, welke op een verdacht late plaats is verdwaald, en ook aan enkele inwendige incongruenties lijdt.

Doch hoe 't zij, de voorspelling was er, en toen de Sultan van Padjang thuis gekomen ze zijne familie mededeelde, was men daar niet weinig ontsteld. 's Sultan's zoon, Pangéran Banawa zeide eerbiedig: »Mijn koninklijke vader, zoo de voorspelling van Soenan Giri waarheid bevat, dan zou ik dat Mataram willen vergelijken bij een vonkje vuur, dat met wat water aanstonds dient gebluscht, voordat het om zich zal hebben gegrepen om straks op te laaien. Zoo u het toestaat zal ik Mataram te zwaard verwoesten.»

Hoewel alle Boepati's het hiermede eens waren en dit voorstel steunden, wilde de Sultan er niet aan: »Koeloep, je hebt geen ongelijk met wat je daar zegt. Wat zou Mataram voor weerstand kunnen bieden; zeker zoudt gij het kunnen vermorselen — maar God's raadsbesluit laat zich door menschelijke overleggingen niet beïnvloeden, en ik heb te veel respect voor de waarschuwendes vermaningen van Soenan Giri: »Wie 't eerst begint, dien zal 't zeker niet wel gaan.»

En zoo was 't er toenmaals bij gebleven.

Ki Ageng Mataram van zijn kant vond in de voorspelling aanleiding tot de volgende toespraak tot zijne kinderen en verdere verwanten, welke vóór hem waren gezeten: »Daar Soenan Giri voorspeld heeft dat mijne afstammelingen later gansch Java zullen overheerschen, zoo beveel ik dat gij, later tegen de Bang wétan uitrukkende, daartoe den dag zult uitkiezen, waarop ik met den Sultan van Padjang te Giri op audiëntie ben geweest, te weten op Vrijdag — paing van de Maand Mokaram, (*)

(*) Geadigden zullen wel doen van deze beslissing nota te nemen, daar zonder twijfel hieraan zal worden vastgehouden in eventueel voorkomende gevallen. »Raadselachtige" tactische bewegingen behoeven geen raadsel te zijn, wanneer men aan 's lands historien maar voldoende aandacht schenken wil. Men herinnere zich Dipanegara en de Bagawanta!

Dat ieder zich hieraan houde! Wanneer zij tegen u optrekken, dan zult gij het Kendenggebergte niet overschrijden, want dan zou uw krijg zeker een ongelukkigen afloop hebben».

Verder gaf Ki Ageng nog de opdracht, dat, zoodra zijne afstammelingen de Boepatibenoeringen in handen zouden hebben, daartoe geene anderen zouden worden aangewezen dan de Matarammers, omdat deze de moeilijkheden mee hadden gedeeld, en verder kregen de afstammelingen nog het privilege van mindere straf-toemeting (zouden met het oog hierop de sentana's nog thans zoo hechten aan bestendiging van 's Vorsten rechtspraak te hunnen aanzien?), en wel op dezen voet, dat wie des doods schuldig zou zijn slechts aan den lijve zou worden gestraft (dus zonder zijn leven er bij in te schieten), terwijl wie zulk een straf zou verdienen gegratieerd zou worden.

Een vrijbrief alzoo voor het nakroost van Ki Ageng Mataram, die echter niet anders dan verlagend kon werken op het moreel gehalte van de Vorstenlandsche geslachten. Noblesse oblige!

Het rijkje Mataram kenmerkte zich door welvaart, kleeen en voedsel waren goedkoop te bekomen(*), toen het uur van scheiden voor Ki Ageng Mataram sloeg. Zich ernstig ongesteld gevoelende gaf hij de volgende opdracht aan Ki Djoeroe Martani, zijn ouden vriend en zwager: »Mijn tijd is thans gekomen en ik laat aan jouw beleid de zorg voor mijne kinderen. Ngabèi Lor-ing pasar zij mijn opvolger».

Hierna blies Ki Ageng den laatsten adem uit. Zijn lijk werd behoorlijk afgelegd en daarna te rusten gelegd ten westen van de masjid (op Pasargedé), in den jare Saka 1533 of 1612 A. D. (Opgave Dr. J. Brandes in het Register op de Babad. Verh. Bat. Gen. deel LI.)

BATAVIA 1906. D. VAN HINLOOPEN LABBERTON.

(*) Dit was door Java's gansche historie de grondtoon voor de bedeeoorling van een Bestuur: het doet zijn plicht niet en dient door een beter vervangen te worden als er geen overvloed is van de eerste behoeften. Alle revolutie-voorspellingen en Messiaansche (Djaja baja) verwachtingen wijzen als kritisch moment op een tijd van schaarschte.

Uit de Javaansche Litteratuur.

SÉNAPATI ING-ALAGA.

De keizerlijke appel was welhaast gerijpt, wij zullen thans zien hoe de vrucht werd geplukt. Na Pamanahan's dood begaf zich op 'n schoonen dag Kjai Djoeroe martani met Mataram's kinderen naar Padjang om den Sultan diens overlijden te berichten.

Bij aankomst was er juist audiëntie, en de Kjai met zijne neven bleven bescheiden in de zon zitten ten zuiden van de gekooide ficus religiosa (waringin koeroeng).

Zooras Z. M. hen in 't oog kreeg, informeerde hij naar hen en deed hen ontbieden. Voor den Vorst gevoerd deelde Kjai Djoeroe dezen eerbiedig mede dat de patinggi van Mataram was overleden, en tevens de aandacht vestigende op diens zonen vroeg hij wie hunner hem zou mogen opvolgen. De Sultan vernam met leedwezen de tijding van Ki Ageng's dood, en sprak: »Kakang Djoeroe martani, mijn (aangenomen) zoon de Ngabèi Loring pasar wijs ik tot zijn opvolger aan, en hij voere den naam van Sénapati ing-alaga, Saiddin Panatagama (= Krijgsoverste in den oorlog, Heer des geloofs en Regelaar van den godsdienst), en verder draag ik jou, kakang Martani, op om voor hem in alles te zorgen. Binnen 't jaar behoeft hij zich hier niet te laten zien, hij regele eerst de toestanden in zijn rijk, en geniete zijne heer-

schappij in Mataram. Na ommekomst van dat jaar make hij hier zijne opwachting, en laat hij dien termijn niet overschrijden."

Kjai Djoeroe en de Sénapati antwoordden »zum Befehl", brachten den voetkus en keerden naar Mataram terug.

Mataram werd al volkrijker en welvarender. De Sénapati heerschte er in volle luister en droeg zijne onderdanen op om steenen te gaan bakken daar hij er een stad wilde stichten.

Nu was er al een jaar verstreken en de Sénapati ging maar niet naar Padjang toe; als Kjai Djoeroe hem er toe aanspoorde, dan zei hij maar al: »Laten we maar wachten totdat de Sultan mij doet ontbieden".

In Padjang begon dat wegblijven op te vallen en toen de Sultan daar op een keer audiëntie verleende, gezeten op zijn gouden kruk met juweelen bezet en daaronder een fijn tapijt met bloemen, vroeg hij aan de schitterende stoet van Boepati's, Mantri's, Rangga's en Demang's, die allen hunne opwachting maakten: »Mijne kinderen, het is u zeker niet ontgaan, dat mijn zoon, de Sénapati, nu al meer dan een jaar uit Padjang is weggebleven, zou dit zijn omdat hij bekend is met de voorspelling van Soenan Giri en

mij daarom nu maar links laat liggen? Die voorspelling schijnt zoo langzamerhand in vervulling te gaan, als 't 'n bloem was nog in den knop, dan zou men zeggen: 't is nu de tijd waarop ze ontkiukt'.

Nu stond de Sultan van Padjang te boek als een vorst met bovenmenselijke vermogens, roemruchtig en in 't bezit van een groot leger. Hij zou er zijn hand niet voor hebben om te keeren om Mataram te verwoesten, maar 't was net of er iets was dat hem tegenhield.

De Boepati's deelden hem mede dat volgens de berichten de Sénapati inderdaad afvallig was geworden, en dat hij steenen liet bakken om een vesting te bouwen.

De Sultan gaf daarop last aan een tweetal Ngabèi's, Woeragil en Wila marta, om naar Mataram te gaan, en eens poolshoogte te nemen.

Wij zwijgen over hun tocht en zien de beide gezanten te Mataram, waar zij den Sénapati niet thuis treffen, daar hij naar Lipora (aan de zuidkust) was gaan piknikken. Zij volgden hem daarheen, en hem te paard ziende sprak Ki Woeragil tot zijn gezelschap: »Kom, laat ons afstijgen en hem het bevel van den Sultan overbrengen.»

Ki Wila marta antwoordde: »Door 't eerst af te stijgen zoudt gij Uw zender niet genoeg eer bewijzen, want een gezant is bij het overbrengen van zijne opdracht de plaatsvervanger van wie hem zond, en je ziet dat degeen tot wien de boodschap gericht is nog altijd te paard zit. Jij zoudt dus aan de hoogheid van Z. M. den Sultan te kort doen en gij zoudt een onwaardig gezant moeten heeten; te meer omdat ik er van overtuigd ben, dat de Sénapati heel goed weet dat wij namens Z. M. komen, en hij blijkbaar met opzet te paard blijft zitten.»

Ki Woeragil gaf zich niet gewonnen: »Dat laatste is nog volstrekt zoo zeker niet, mij dunkt dat hij zeker af zal stijgen, zoodra hij hoort dat wij namens den Sultan komen.»

Beiden stegen daarop af en begaven zich tot den Sénapati. Nog steeds te paard gezeten vroeg deze hen fluks: »Zoo Ki Woeragil en Wila marta zijt gijlieden door den Sultan naar mij toe gezonden?»

»Heb ik 't je niet gezegd, hij is met opzet te paard gebleven,» sprak Ki Wila marta tot Woeragil, »en wij zijn 'n paar onwaardige gezanten.»

Laatstgenoemde beantwoordde de vraag van den Sénapati met de woorden: »Inderdaad zijn wij beiden door Z. M. gezonden om u als Zijne wensch te kennen te geven, dat u zou ophouden met feestvieren en lekker eten en drinken, en met geschoren kruin te Padjang uwe opwachting moet komen maken.»

De Sénapati antwoordde hoog op z'n paard: »Antwoord den Sultan dat wat mijn eten en drinken betreft, de smaak mij nog niet verkeerd is, en wat het scheren van mijn kruin aangaat moet je maar zeggen dat het haar vanzelf opkomt, en dat ik 't moeilijk kan wegvegen. Als de Sultan mij ten audiëntie wil zien dan ben ik daartoe bereid zoodra de Sultan ophondt met 't nemen van twee vrouwen te gelijk, en mits Z. M. niet meer, zooals thans, de vrouwen en dochters van zijne ondergeschikten begeert. Ziedaar al wat ik heb te zeggen.»

De afgezanten keerden huiswaarts, maar te Padjang gekomen bedachten zij maar een smoesje en spraken tot den Sultan: »U. M. heeft ons tot U. M.'s zoon gezonden, en deze heeft gezegd dat hij uw bevel zou opvolgen, maar ons verzocht om maar vooruit te gaan. Hij zal spoedig naar hier komen.»

De Sultan zweeg maar, hij had geen lust nadere bijzonderheden te vragen.

Intusschen zat de Sénapati met Ki Djoeroe martani in zijn dalem.

Laatstgenoemde sprak: »Mijn jongen, wat wil je toch eigenlijk? Je koninklijke vader de Sultan laat je roepen, en jij weigert ter audiëntie te komen. De Sultan zal zeker boos zijn en het kan niet missen, jullie krijgen het met elkaar aan den stok. Wat heb je achter de hand om zoo'n strijd aan te durven?»

Je leger is niet groot en zal zeker geen strijd wagen met Padjang's troepen, en al durfden ze, zoo zouden ze stellig 't onderspit delven. Bovendien staat de Sultan bekend als bezitter van bovenmenselijke vermogens, alle naburige vorsten zien hem naar de oogen. Zooals je weet werd hij indertijd door sluipmoordenaars overvallen, terwijl hij op den rug lag met 'n dodot (kain pandjang) over zich heen. Hun krissteken waren de Sultan alsof er vliegen op hem kwamen zitten: de deken was niet eens doorboord. Je ziet

dus dat hij inderdaad onkwetsbaar is, en wat zou jij daar tegenover kunnen stellen? Dat je over 't water kunt loopen zonder nat te worden, in 't vuur kunt staan zonder te verbranden of je kennis in zake onkwetsbaarheid? Maar al wat je hieromtrent weet, werd je immers door den Sultan zelf geleerd, die je van jongsaf als zijn oudsten zoon heeft aangenomen, en je zoo lief heeft alsof je inderdaad zijn zoon waart. Hij was 't die je, volwassen geworden, alle occulte zaken onderwees, en wien je je heerschappij in Mataram dankt. En wat zou je tot vergelding van die liefde willen doen?

In drieërlei opzicht zou je een misslag begaan: Vooreerst zou je je Heer beoorlogen, ten tweede zou je strijden tegen je Vader, in de derde plaats je Goeroe bevechten. Wat zouden je benijders meesmuilen! Ze zouden zeggen: »Die Sénapati is zoo dapper, dat hij z'n eigen vader bevecht, maar om tegen anderen te vechten, daarvoor is hij te bang. »Ik voor mij zou beschaamd moeten zijn de Padjangers onder de oogen te komen, het zou heeten: daar heb je de man die geen ziele-adel kent. Komaan, kies je wederpartij liever elders, neem maar 'n rijk dat nog grooter is dan Padjang, daar zou ik niet bang voor zijn.» Op deze wijze overlaadde Kjai Djoeroe zijn neef met verwijtingen. De Sénapati was inwendig tot schreiens toe bewogen, want hij gevoelde wel hoe verkeerd hij deed.

Goedmakend vroeg hij: »Oom, wat zoudt ge mij dan raden? Ik heb mij nu al laten vervoeren om te zeggen dat ik niet ter antiëntie wil komen. Wat moet ik dan doen om 's Sultan's toorn te voorkomen, zoodat ik ongestoord te Mataram kan blijven en heerscher worden over heel Java, en na mij evenzoo mijne nazaten?»

Kjai Djoeroe antwoordde: »Als je daar je hart op hebt gezet, bid dan zonder onderbreken God, dat gij de heerschappij moogt verkrijgen na het overlijden van den Sultan, en ban alle krijgsmachtige gedachten tegenover den vorst uit je hart, maar streef er inwendig naar 's Vorsten weldaden te vergelden, bedenk steeds hoe hij je tot zoon heeft aangenomen, je met gezag heeft bekleed en je in velerlei ingewijd, en bid voortdurend God om je wenschen te vervullen. Dan zal de Sultan inwendig je toegeneegen blijven, en er inwendig vol-

komen toe bereid zijn je in de vorstelijke waardigheid te zien opvolgen.»

De Sénapati nam de raad van zijn oom dankbaar aan, en nadat deze huiswaarts was gekeerd bleef de Sénapati dag en nacht gebeden tot God opzenden.

Tot het gebed alleen bepaalde de Sénapati zich echter niet, steeds trachtte hij ook zelf dingen te doen, die aan zijn plannen bevorderlijk waren. Zoo kwamen eens de mantri-belastinggaarden uit Kedoe en Pagelèn doortrekkende te Mataram op weg naar Padjang om boeloe-bekti aan den Vorst over te brengen.

De Sénapati liet hun hunne reis onderbreken en onthaalde hen vorstelijk, terwijl hij ze als zijne broeders of als zijn eigen ouders behandelde. Onze mantri's vermaakten zich zeer, de Sénapati ontzag zich zelfs niet zijne eigen vrouwen voor hen te laten bedaja (tandaken) en hen door zijne vrouwen te doen bedienen, die hen met borèh zalfden en bloemen achter de ooren staken.

De mantri's voelden zich hoe langer hoe meer verplicht door de ondervonden heuschheid, en deden ten slotte de gelofte om zoo de Sénapati ooit door vijanden mocht worden belaagd, voor hem ten strijde te trekken, daar ze geen ander middel wisten om het genotene te reciprocereen, dan door lijf en leden veil te stellen.

De Sénapati was met deze gelofte hoogelijk ingenomen, en bij zichzelf overlegde hij: »God zendt mij thans helpers, wie weet of ik de vorstelijke waardigheid niet nog eens aan Padjang ontwing.»

De mantri's kregen voorts elk z'n deel aan fraaie kleedingstukken, ze zeiden eenparig, met gejuich en handgeklap: »We zijn van huis gegaan uit Kedoe en Pagelèn met het doel om den vorst van Padjang de boeloe-bekti aan te bieden, maar we zullen dat nu maar niet doen en alles in uwe handen stellen, want dat maakt toch eigenlijk geen verschil: in Padjang zetelt een vorst, en hier in Mataram zetelt 'n vorst.»

De Sénapati sprak: »Mijn waarde neven, gij mantri's! Ik aanvaard in dank uwe gelofte. Ik verlang slechts, is dat gij te zijner tijd te zamen met mij naar Padjang op audiëntie gaat: zoo de Sultan toornig is zal ik hem wel staan, want ik kan

voldoen aan al wat de Sultan zou kunnen wenschen. Indien er intusschen onder ulieden zijn die eenige titel mochten verlangen, 't zij dan van Demang, Rangga, Ngabèi of Toemenggoeng, de Sultan heeft mij dienaangaande plein pouvoir gegeven."

Het begon de mantri's al meer en meer te lijken, ze beschouwden den Sénapati geheel als hun vorst. Ze begonnen te bekza (tandaken) terwijl ze hunne kunstens vertoonden. Sommigen jongleerden met hun lanzen of wierpen spiesen omhoog, of steenen van 'n pikol zwaar, terwijl ze dan bij 't neerkomen er vlak onder gingen staan en ze met borst of rug opvingen, zonder in 'n minst gedeerd te worden: zoo onkwetsbaar waren ze.

Toch was er een mantri, met name Ki Botjor, die niet erg ingenomen was met de gedragingen zijner collega's. Hij dacht bij zich zelf: »Hoe laten mijn makkers zich toch zoo kinderlijk inpalmen door de lekkermakerij van dien Sénapati, dien ze als Vorst willen aannemen zonder te bedenken dat hij maar iemand van geringe stand is, en lust heeft om tegen Padjang te vechten. Ik voor mij voel er niets voor om onder Sénapati's bestuur te staan, zoolang ik niet eerst eens gezien heb of hij wel inderdaad over zulke bovenmenselijke krachten kan beschikken. Ik geloof er niets van dat hij 'n koperen huid en peezen van staal draad heeft. Als hij werkelijk bestand is tegen een prik met mijn puike kris Kebo-dengen (= de jichtige buffel), dan wil ik zijn onderdaan zijn."

Nu had de Sénapati wel gemerkt dat Ki Botjor hem eerst eens op de proef wou stellen, doordat hij geen deel nam aan de feestvreugde, en bij zich zelf dacht hij: »Die Botjor heeft geen ongelijk eerst eens te willen zien wie en wat ik ben. Zoo ik was, naar 't spreekwoord zegt, als 'n dwerg die aan den hemel wil reiken, dan zou ik inderdaad slechts spot en verachting verdienen, en als niet inderdaad mijn bovenmenselijk vermogen ver boven het kunnen van den grooten hoop uitstak, dan zou ik immers toch nooit vorst kunnen zijn, en gansch Java overheerschen."

De Sénapati keerde huiswaarts en ook zijne gasten zochten hun legerstede op.

De Sénapati gaf daarop last aan zijne soldaten die de wacht hadden bij de poorten, om als Ki

Botjor de kraton mocht willen binnenkomen, hem maar stil te laten begaan, en hem niet te weerhouden.

Zoodra de nacht gevallen was, maakte Ki Botjor zich inderdaad gereed om te trachten den Sénapati uit den weg te ruimen.

Vooraf examineerde hij zorgvuldig zijn kris: op 't scherp legde hij wat kapok en toen hij hier zachtjes op blies ging het er tot het laatste pluusje af (een bewijs dus dat het scherp niet geschaard was). Vervolgens ging hij in 'n eentje de kraton binnen. De poortwachters deden quasi of zij er niets van merkten.

De Sénapati was juist aan den maaltijd. Hij zat met de rug naar de deur: Ki Botjor snelde vlug op 'n slachtoffer toe en bracht hem verscheidene krissteken toe, welke echter den Sénapati in 't geheel niet deerden — hij verwaardigde zich zelfs niet om te kijken, en bleef rustig dooreten. De kris werd er stomp van en Ki Botjor zóó vermoeid, dat hij uitgeput ineenzakte en geknield bleef liggen, terwijl de kris in den grond stak. Daarna wierp Ki Botjor zich aan Sénapati's voeten neer en bekende schuld. Deze wendde zich om en sprak: »Kakang Botjor, ik vergeef 't je, en thans stel ik vertrouwen in je."

Ki Botjor keerde naar huis terug. Tegen middernacht begaf zich de Sénapati, door een vijftal volgelingen vergezeld, op weg naar Lipoera. Daar lag een groote gladde steen en hierop legde de Sénapati zich ter ruste.

Het spreekt wel haast vanzelf dat het thans tijd en plaats was om een nieuw voorspellend wonder te doen geschieden.

Daartoe moeten we Ki Djoeroe martani volgen, die dien nacht zoo tegen éenen in bed lag, en de slaap maar niet kon vatten. Het was hem net of er iets niet in den haak was.

Hij stond op en ging naar de kraton om zijn beschermeling, den Sénapati, op te zoeken. Aan de poort gekomen vroeg hij aan de wachters of de Sénapati nog op was, waarop deze antwoordden dat na afloop van het feest van dien dag en nadat de Bhaskara (zon, lichtmaker) door de Tjandra (maan, zacht-lichtende) was opgevolgd, de Sénapati was uitgegaan zonder dat zij wisten waarheen. De Kjai begreep echter wel waar deze zou zijn

en aanstonds ging hij hem na naar Lipoera, waar hij hem zoo maar op dien steen zag liggen slapen. De Kjai trachtte hem te wekken: »Tolé sta op, je hebt me verteld dat je vorst wou worden, maar dan moet je daar maar niet kalmpjes liggen te slapen.»

Vervolgens viel er 'n ster van het uitspansel, helder lichtend ter grootte van een ongeschilde klapper, en deze legde zich neer aan Sénapati's hoofdeneind. Kjai Djoeroe schrikte ervan en riep weer: »Tolé, sta gauw op, wat straalt daar aan je hoofdeneind zoo groot als de maan?» Thans schrikte de Sénapati wakker, keek naar het verschijnsel en vroeg: »Wie zijt gij, die daar zoo boven mij straalt terwijl ik lig te slapen, zoolang ik leef heb ik u nooit aanschouwd.»

De ster antwoordde, als ware ze een mensch: »Weet dat ik een ster ben en u kom zeggen dat uw ascese en joga waarmee gij de goddelijke wil hebt trachten te doorgronden, genade heeft gevonden in Gods oogen, en dat uw bede is ingewilligd. Met uwe nakomelingen zult gij heerschen over Java en zetelen als vorst zonder weërge te Mataram, gevreesd door uwe vijanden, rijk aan goud en juweelen. Je achterkleinzoon zal de laatste zijn die in Mataram zetelt: daarna zal het rijk verdeeld raken. Verscheidene zons- en maansverduisteringen zullen er plaats hebben, kometen zullen er nacht aan nacht zichtbaar zijn, aschregens en modder-uitbarstingen zijn te verwachten, en dat zijn de teekenen dat het rijk te gronde zal gaan.» Na dit gezegd te hebben verdween de ster. De Sénapati zeide bij zichzelf: »Zoo is dan dus mijn verzoek ingewilligd en zal ik mijn koninklijken vader te Padjang als vorst kunnen opvolgen om met mijne nazaten te heerschen om tot een licht te strekken voor gansch Java, terwijl alle Javanen zich zullen onderwerpen.»

De Kjai wist wat er in Sénapati's binnenste omging. Hij sprak: »Sénapati wees niet hoovaardig door als voorbeschikt te beschouwen iets wat nog in de toekomst plaats moet vinden. Dat mag niet. Je doet verkeerd als je je op die stem verlaat, want wat die stem gezegd heeft kan even goed waarheid als leugen zijn. Je kunt ze niet bij de tong houden, zooals bij den mensch mogelijk is, en als je later met de Padjangers in strijd bent, dan kun je die ster niet manen om

wat er gezegd is na te komen, of althans jou bij te staan: dan zullen jij en ik per slot van rekening in persoon den strijd moeten aanbinden. Als je dan zegeviert, nu ja dan wordt ge vorst van Mataram, zoo je verliest dan komen wij in de klem.»

De Sénapati kon zijn oom geen ongelijk geven en sprak: »Paman, zeg mij wat mij te doen staat, dan zal ik uw raad volgen. Ik ben als 'n vaartuig, waarvan gij 't roer zijt.»

De Kjai sprak: »Tolé, als je bereid bent mijn raad op te volgen laten wij dan God bidden dat Hij verlichte wat voor ons moeilijk is. Kom, laat ons den arbeid verdeelen: ga jij naar de Zuidzee, ik zal boven op den Merapi gaan. Laat ons trachten Gods wil te doorgronden. En thans onmiddellijk op weg!»

Kjai Djoeroe begaf zich naar den Merapi en Sénapati ing-alaga ging recht naar 't Oosten, totdat hij aan de kali Ompaq kwam. Hij sprong te water en liet zich, op z'n rug zwemmende, stroomaf drijven.

Toen hij de riviermonding naderde deed zich een rijdier voor hem op: een reusachtige Olorvisch. De geschiedenis zegt dat deze zeevisch tijdens een groote vischpartij door Sénapati's lieden gevangen en vóór dezen gebracht werd, doch dat de Sénapati het dier de vrijheid schonk na 't met goud te hebben versierd. De visch had bij die gelegenheid den naam Toenggoel-woeloeng gekregen.

Deze olor-visch had hem nauw bemerkt, toen hij zoo de kali Ompaq kwam afdrijven, of hij kwam aan de oppervlakte van het water in de hoop dat de Sénapati op zijn rug mocht willen gaan zitten om verder de zee in te gaan. Maar deze had daarin geen lust, hij ging aan wal en bleef aan het zeestrand staan, waar hij in gebed verzonk. Zoóveel bovenmenselijke kracht ging er van den Sénapati uit toen hij daar zoo vurig bad, dat er een cycloon ontstond, een windvlaag met regen gemengd, die vele boomen deed afbreken of ontwortelde. De golven van de zee verhieven zich berghoog, hun gebulder was angstig om aan te hooren, en het water werd zoo heet alsof het warm water was: tal van visschen werden er uit ge-

slingerd tegen de rotsen aan, en lagen ten slotte voor dood op den wal.

De onvergelykelyk schoone Koningin van de Zuidzee Rara-kidoel, die juist in haar paleis in de diepten der wateren op een gouden rustbed zat audiëntie verleenend aan hare onderdanen de djin's, peri's en prajangan's (elementalen in allerlei schakeeringen, feeën en nimfen), kreeg het benauwd, toen zij zag wat er met de visschen gebeurde, hoe 't water warm werd als ware het gekookt, en zij dat vreeselijk gebulder hoorde.

Bij zich zelve dacht zij: »Van mijn leven heb ik zoo iets niet meegemaakt. Wat zou er aan de hand zijn? een strijd der elementen, of zou de zon naar beneden gevallen zijn tot teeken dat de laatste dag gekomen is?»

Njai-kidoel ging daarop haar paleis uit, stond weldra boven op de oppervlakte van het water en zag dat het op aarde licht was en er niets bizonders was te zien, dan dat er een *u b e r m e n s c h* stond aan den zeeoever, die zij geest verhelderde in een gebed tot God.

»O!» dacht Njai-kidoel, »daar heb je hem die de oceaan zoo in beroering gebracht heeft!» Zij gaf zich daarop even rekenschap van den inhoud van Sénapati's gedachten, en ging daarop naar hem toe, bracht hem de voetkus en zeide vleierend: »Ban toch uwe zorgen uit uw hart, opdat de beroering eindige, en de oceaan met z'n inhoud wederom rustig worde. Heb toch medelijden met mij, want ik ben de hoedster van den oceaan. Wat uw verzoek aan God betreft, dat is thans reeds ingewilligd: gij en uwe nakomelingen zullen als vorst heerschen over Java en huns gelijken niet hebben: ook de djin's, peri's en prajangan's van heel Java zullen onder uw bestuur staan, en u op uwe wenken dienen als gij door vijanden wordt belaagd, want gij zult staan tot vader-moeder van alle koningen van Java.»

De Sénapati was verheugd dit te hooren, de orkaan bedaarde en ook de doode vischen kwamen weer in hun element. Njai-kidoel maakte een sembah, terwijl ze den Sénapati een van haar betooverende blikken toewierp, en daarop keerde zij naar haar paleis terug.

's Sénapati's hart was er door in vlam gezet, en

hij volgde haar op den voet, terwijl hij over het water heenschreed als ware het de vaste wal.

In het zee-paleis gekomen zetten beiden zich op de gouden rustbank neder, terwijl de peri's en prajangan's op hun bevelen wachtten.

De Sénapati aanschouwde met bewondering de schoonheid van dit feeën-paleis. De muren en het gansche gebouw waren van goud en zilver, het grint op 't voorplein bestond uit robijnen en diamanten. In den hof waren prachtige bloemen en keurige vruchten: op het land zou er geen weerga van zijn te vinden.

De Sénapati zat vlak naast de fee van de Zuidzee, en hij gaf zich alle moeite om niet onder de bekoring te geraken: want hij besepte wel dat zij toch eigenlijk niet van gelijke beweging was.

Njai kidoel wist natuurlijk wel wat er in hem omging, en zij bleef hem maar lief aankijken. De Sénapati glimlachte en sprak: »Ni-mas, ik zou wel eens een kijkje in uw boudoir willen nemen, om te zien hoe dat wel ingericht is.»

De fee antwoordde: »Welaan, daar is volstrekt geen bezwaar tegen, ik ben slechts de bewaarder, u beschouwe zich als de eigenaar.» Daarop nam zij den Sénapati bij de hand en leidde hem het boudoir binnen waar ze beiden op het praalbed plaats namen. De Sénapati was er over uit: »Ni-mas, ik maakt u wel mijn compliment, het is hier keurig, 't hemelsch paradijs moet er volgens de verhalen zóó uitzien. Ik kan niets beters zeggen dan dat 't inderdaad geheel in overeenstemming is met de eigenaresse, die zoo gracieus is en er slag van heeft iets in te richten. Als ik dat hier zoo aanschouw, dan vergaat mij de lust om naar Mataram terug te keeren, hier is 't nog wel uit te houden.

Ik heb maar één bemerking: 't is eeuwig jammer dat hier niet een knappe man is — wat zou dat niet aardig zijn.»

De Njai Rara kidoel was 't hiermee niet eens: »'t Lijkt mij als eenlopend vrijster veel beter, thans ben ik Souveraine en behoef van niemand prèntah's af te wachten.»

De Sénapati glimlachte en sprak: »Ni-mas, zou je geen medicijn weten tegen de liefdegloed die in jou bijzijn mijn hoofd op hol brengt?»

De Rara antwoordde met hemelsche blikken:

»Hoe zou ik u aan medicijn kunnen helpen, ik ben toch geen doekoen (= medicus). Gij zijt een machtig Vorst en zult zeker geen gebrek hebben aan vrouwen veel schooner dan ik.»

In dezen trant ging het voort, doch werpen wij thans een sluier over deze alcoofgeheimen.

De Sénapati verbleef in het feeënpaleis drie dagen en ontving dag en nacht leering hoe een Vorst moet doen die alle menschen, djin's en peri's wil onderwerpen.

Na verloop van dien tijd nam de Sénapati af-

scheid vol dank voor de genoten leering, terwijl hij zeide: »Ik maak staat op u, maar hoe zal ik het u later doen weten als ik tegenover den vijand uwe hulp noodig heb, want geen van mijne Matarangers zou u weten nit te vinden.»

»O!» zeide de Rara, »dat is makkelijk genoeg, zet u maar neer in meditatiehouding: sidakep siloekoe toenggal, en kijk dan omhoog in de Ruimte, dan zal ik onmiddellijk komen en mijne djin's, peri's en prajangan's met al ons oorlogsgerei meebrengen: al uwe bevelen zal ik dan opvolgen.»

D. VAN HINLOOPEN LABBERTON.

BUITENZORG.

18

Overgedrukt

uit

HET DAGHET.

Aflevering 12, Juni 1906.

Uit de Javaansche Litteratuur.

(SLOT).

Wij verlieten Sénapati na zijn avontuur met Njai Rara kidoel, welk verhaal slechts bedoelt te doen uitkomen dat Sénapati door zijne askese de heerschappij wist te verwerven over een ander natuurgebied dan het stoffelijke, het gebied van de geesten of elementalen, het tweede gebied van de tri-loka (= 3 werelden) dat we met een naam ontleend aan een in den laatsten tijd in zwang gekomen naamstelsel het astrale kunnen noemen. Sénapati beschikte, naar het algemeen gevoelen der Javanen, over psychische, astrale vermogens. Nog thans moeten, naar hunne overtuiging, zijne nazaten het vermogen hebben om in meditatie verzonken Njai Rara kidoel en haar rijk te aanschouwen, d. w. z. clairvoyant te zijn zoo zij dit begeren, en in de kratons is een vertrek waarin de vorst zich hiertoe terugtrekt.

Sénapati's geestelijke leidsman, Soenan Kali djaga, scheen echter met dergelijke occulte kunsten niet veel op te hebben. Wáár occultisme is synoniem met Godsvrucht, en dit meende de Soenan, die in Parang tritis zat te peinzen toen Sénapati terugkeerde van zijn bezoek aan de Njai, hem onder het oog te moeten brengen. Hij raadt hem aan om

slechts op God te vertrouwen en vooral niet hoog te gaan op bovenmenselijke krachten.

Zoo had Sénapati tot dusver verzuimd om zijn stad te ommuren. De Soenan achtte dit God verzoeken, en wees hem er op hoe buffels en sapi's zonder stal verstrooid raken. »Leg ze behoorlijk vast en zet ze 's nachts op stal'', zeide hij, »en dan verder op God vertrouwen''.

Hij droeg Sénapati op om elken Oost-moeson steenen te laten bakken, en leerde hem hoe hij deze met wijwater moest besprenkelen, en welke lofprijzingen hij daar bij moest opzeggen.

Aldus geschiedde, een vestingmuur verrees en ze werd met een gracht omgeven. Aan den Sultan te Padjang kon dit niet verborgen blijven. Men zag er een streven naar onafhankelijkheid in, en ten slotte zond de Sultan zijn zoon, Pangéran Banawa met een tweetal hooggeplaatste staatsdienaren en de noodige troepen om naar bevind van zaken te kunnen handelen.

Sénapati trekt hen tegemoet en biedt hen een onthaal aan: Mataram is immers niet zijn eigendom, het is de Sultan die er te bevelen heeft. Banawa bestijgt met Sénapati diens olifant en zoo

trekken allen Mataram binnen, waar dagen lang feest wordt gevierd. Bij een van de spelen wordt ten slotte een Toebanner door Radèn Rangga, den oudsten zoon van Sénapati, doodgeslagen, waarna de Padjangers zonder veel complimenten opbreken.

Te Padjang aangekomen brengen Banawa en de waardigheidsbekleeders een zeer verscheidend verslag uit. Banawa is van meening dat Sénapati het best meent met den Sultan, de anderen zijn overtuigd dat het op rebellie zal uitloopen. De Sultan is van oordeel dat die beide tegenstrijdige meeningen tezamen de geheele waarheid vertegenwoordigen: eenerzijds voelt Sénapati zich door dankbaarheid en liefde jegens hem gebonden, maar aan den anderen kant gaat Giri's voorspelling Sénapati niet uit de gedachten. De Sultan besluit de zaken op haar beloop te laten.

Het is echter of Sénapati een botsing wil uitlokken. De zoon van zijnen zwager, Toemenggoeng Majang in Padjang, weet in de Kepoetrèn (t prinsessen-verblijf) te dringen en Retna sekar kadaton, des Sultans dochter, te verleiden. Hij wordt gedood en zijn vader, die er de hand in heeft, naar Semarang verbannen. Sénapati krijgt hiervan bericht door tusschenkomst van zijne zuster en zendt de mantri pamadjegan's via Kedoe om Toemenggoeng Majang onderweg op te lichten. Diens begeleiders worden door Sénapati's zendelingen gedood en hunne hoofden in triomf met den bevrijden Toemenggoeng naar Mataram gebracht.

De Sultan rust thans een leger uit om Sénapati te straffen en Mataram te verwoesten. Ook de Mantja-nagara trekt mee uit.

De Sultan zelf, gezeten op een olifant voert het leger aan. Bij Prambanan wordt gepleisterd. Sénapati kan slechts over 800 man beschikken en staat daarmede te Randoe-lawang, tot alles bereid, maar Kjai Djoeroe raadt af om met zoo ongelijke krachten den strijd te wagen. Dan maar liever Gods hulp ingeroepen en op bovenmenselijke krachten vertrouwd. Hij zal de Kahyangan in de Goenoeng Merapi te hulp roepen, en Sénapati de tusschenkomst van Njai Rara kidoel verzoeken. Eene geheele machinatie wordt uitgedacht en te werk gesteld.

De Goenoeng kidoel wordt een gewerschot ver met houtstapels bedekt en 's nachts staat de

berg in lichter laaie. Voorts ontstaan er wester cyclonen en regenvlagen, ook de Merapi begint te spoken; een aschregen verspreidt ontzetting onder Padjang's troepen, en de Kali Oempak is in een lava-bed veranderd, zoodat de groote steenen worden opgetild en aan wal gezet. Het krijgsbekken Ki Bitjak weerklinkt voortdurend.

De Sultan, in zijn pasanggahan bij de Kali Oempak wordt bevreesd. De Adipati van Toeбан vond wel dat het niets te beduiden had en wekte hem op om den strijd te beginnen, maar de Sultan wilde niet. „Mijn uur zal weldra geslagen zijn”, zeide hij, „en dan komt de Sénapati aan de beurt om het oppergezag over Java te voeren. Ik zal de eenige vorst zijn die in Padjang zetelt. Eigenlijk ben ik alleen maar opgetrokken om Sénapati te zien, want ik verlang erg naar hem, en ik weet zeker dat hij mij niet zou willen bestrijden”. De lavastroom komt tot in de pasanggahan. Alles vlucht. Ook de Sultan, die zich naar Tembajat begeeft om daar op 't heilige graf te bidden. Doch de deur die toegang verleent is niet te verwikken, en de djoeroe-koentji ziet hierin de vinger Gods. Blijkbaar keurde deze 't niet goed dat de Sultan nog langer heerschte. De Sultan wierp zich toen maar bij de deur neder, daarna overnachtte hij in een huisje, de balé kentjoer, nabij het graf, en sliep lekkerder dan ooit te voren.

's Morgens keerde hij op zijn olifant gezeten huiswaarts, doch onderweg viel hij eraf en bezeerde zich zoodanig dat hij verplicht was per tandoe (draagstoel) de reis te vervolgen.

Sénapati vernam in welken droevigen toestand de Sultan verkeerde en ging hem met 40 ruiters na, terwijl hij echter steeds een eind weegs bij den Sultan met gevolg achterbleef. Pangéran Banawa gaf hiervan aan zijn vader kennis en stelde voor om den Sénapati te verslaan nu hij zoo onverzeld was, doch de Sultan wilde hier niet van weten. Integendeel vermaant hij zijn zoon om Sénapati steeds hulde te bewijzen en één van zin met hem te zijn, daar Sénapati zal moeten opvolgen en Banawa zelf slechts bij diens gratie vorst in Padjang zal kunnen zijn.

Banawa en de anderen, die zich om den zieken Sultan bevonden, weenen.

De toestand van Z. M. verergert steeds en weten-

de dat Sênapati met de zijnen te Majang, ten westen van Padjang, overnacht laat hij hem ontbieden. Maar Sênapati weigert te verschijnen. Ook naar Mataram wil hij niet terugkeeren doch Gods beschikking afwachten.

Immiddels laat hij een groote hoeveelheid kembang soelasi koop en deze ophoopen aan de westeroort van de aloen-aloen en dan gaat hij weder aan 't overpeinzen. Daar verschijnt hem een djin, Djoeroe taman geheeten, een vertrouwd dienaar van Sênapati. Hij is grooter dan een mensch, doch niemand buiten Sênapati kan hem waarnemen. Deze sprak: „Als u Padjang wilt veroveren en den Sultan dooden, zend mij dan maar, ik zal dat werkje wel opknappen”.

Sênapati antwoordde: „Dank je voor je goede bedoelingen te mijwaart, maar het is er ver van af dat ik zulke plannen zou koesteren. Als je zelf zulke voornemens hebt, dat moet jij weten: ik geef geen last er toe noch ook verbied ik het”. Daarop keert Sênapati naar Mataram terug.

De Sultan van Padjang ligt stervende op zijn legerstede omringd door zijne gemalinnen, en ook zijne kinderen zitten vóór hem. Banawa zegt: „Sênapati heeft een groote hoop soelasi-bloemen gekocht en bij de poort van de aloen-aloen op gehoopt”. De Sultan antwoordt: „Je oudere broer houdt dus heel veel van mij (eene zinspeling op *soesoel* = achterna gaan en *asih* = liefhebben) en hij weet dat ik weldra zal sterven”. De Djoeroe-taman kwam nu ongezien binnen en zette zich op des Sultans borst.

Deze verliest zijn bewustzijn en kort daarna is hij overleden.

Pangéran Banawa zend aanstonds om den Sênapati: „Willen of niet, hij moet komen, want op hem wordt gewacht met de lijkwasseling”. Nu kwam de Sênapati ook werkelijk mee met Kjai Djoeroe achter zich aan, en weenende brengt Sênapati aan het lijk een voetkus. Daarop werd het afgelegd, terwijl Sênapati er den sembahjang voor verricht. Het stoffelijk overschot wordt te Boetoech bijgezet.

In Padjang komt een talrijke vergadering bijeen van alle Boepati's voorgezeten door Soenan Koe-does. Deze vraagt wie van 's Sultans zonen moet opvolgen, maar als men zich dan voor Pangéran Banawa verklaart, stemt de Soenan hier in niet toe.

„Daarmee ga ik niet accoord”, zegt hij, „want Banawa is een van de jongere kinderen. De Adipati van Demak heeft de beste brieven, hij is van vorstelijke afkomst en zijne vrouw is de oudste telg van den overledene. Laat Banawa dan Djipang krijgen als zijn erfdeel”.

De Sênapati maakte mines het woord te nemen, doch Kjai Djoeroe legde hem het zwijgen op, en overeenkomstig het verlangen van Soenan Koe-does wordt beslist. Pangéran Banawa ziet zich gedwongen met Djipang genoeg te nemen.

De Sênapati keert naar Mataram terug. Op Ki Djoeroe's raad zal hij zich buiten de familie twisten houden, en hij bepaalt zich tot het geven van de voorgeschreven slametan's voor den overledene. In Padjang ontstaan weldra moeilijkheden. Aan de Padjangers wordt toch door de nieuwen Sultan $\frac{1}{3}$ huiner sawah's ontnomen ten einde zijne Demaksche getrouwen van apanages te kunnen voorzien.

Vele Padjangers niet tevreden met het nieuwe regime, zwermen uit en erneeren zich met roof en plunder of zoeken een toevlucht in Mataram. De Mantri pangalasan zendt iemand naar Sênapati om dezen op te wekken Padjang te veroveren en zelf de teugels in handen te nemen; de Padjangsche troepen zouden aan het muiten slaan en hem te hulp komen.

De Sênapati verklaart zich dankbaar voor het in hem gestelde vertrouwen, doch zulke voornemens koestert hij niet en hij wacht Gods beschikking af, als het Zijn wil is zal hij wel vorst worden. Pangéran Banawa zit intusschen in arrenmoede in Djipang: hij slaapt en eet haast niet. De nachten brengt hij door onder de taritisan. Daar verschijnt hem in een droom zijn vader zaliger, die hem opdraagt aan Sênapati hulp te vragen. Den volgenden morgen doet hij dit onmiddelijk, maar zijne boden keeren onverrichterzake huiswaarts. De Sênapati verkiest zich niet in de familie-zaken te mengen, een broederoorlog terwille van een kraton geeft geen pas, te minder zoo men zelf een rijk als erfdeel heeft ontvangen.

Maar Pangéran Banawa houdt aan. Hij laat hem zeggen, dat zijn vader hem indertijd bevolen heeft om Sênapati in alles te volgen, daar deze 's Sultans opvolger moet zijn. Hij smeekt hem het Sultanaat te aanvaarden, Sênapati is immers de

oudste zoon zijns vaders. Hem wil hij graag op den troon zien, maar het zou zijn dood zijn dezen nog langer door den Adipati van Demak te zien ingenomen.

De Sénapati laat zich vermurwen. Tot een gezamenlijke actie wordt besloten met verzamelpunt in den Goenoeng kidoel vanwaar ze in twee colonnes zullen opmarcheeren. Sénapati met zijne Matarammers naar de Westerpoort van Padjang; Banawa met de zijnen en de Padjangsche overloopers, naar de Oosterpoort.

De Sénapati verschijnt het eerst voor de veste, welker bolwerken bezet zijn met Balische en Boegineesche slaven, aan wie zilver en goud door den Adipati van Demak als munitie is verstrekt met het oog op Sénapati's onkwetsbare huid, die slechts door edel metaal te doordringen zal zijn. Nochtans heeft hun vuur geen uitwerking. Sénapati's goudvos met name Brata-joeda raakt met effectlooze kogels bekleefd, zoodat het paard er uitziet als 'n schimmel. Ook op Sénapati's borst kwamen ze neer als moesten zij hem doodelijk wonden. Aan de slaven belooft Sénapati den vrijheid zoo zij de wapens neerleggen, en hieraan geven deze onmiddellijk gehoor.

De zaak is thans spoedig beslist. De bij de poort wachthoudende Padjangers willen deze openen wat de Demakkers trachten te verhinderen. Na een kort gevecht worden de laatste verdreven en Kjai Gedong opent de poort en huldigt Sénapati, die zeer dankbaar is en de hoop uitspreekt dat des Kjai's nazaten met zijne eigene voortaan in lief en leed verbonden zullen zijn. Met Sénapati's instemming valt daarop Kjai Gedong de Demaksche troepen aan die op de aloen-aloen in slagorde staan geschaard, doch dit kost hem zijn leven. De Sénapati ontstelt hierover zeer, buigt zich voorover op z'n zadelknop en blijft in gebed en gepeins, terwijl de troepen op de aloen-aloen in verwarring gerakend op elkander inhakken meenende dat de Sénapati hen aanvalt. Ze zijn al gevluht als Ki Djoeroe den Sénapati uit zijne gepeinszen tot de slechte werkelijkheid terugroept. De Sénapati en Ki Djoeroe stijgen af uit eerbied voor wijlen den Sultan en te voet gaan ze naar de Sitinggil, waar weldra ook Banawa arriveert. De echtgenoot van den Adipati van Demak is Sénapati onderweg reeds tegemoet gekomen om lijfsbe-

houd voor haren man te vragen. Dit wordt beloofd doch de Adipati moet ten teeken van onderwerping gebonden worden voorgebracht.

Met 'n tjindé (kostbaar zijden weefsel met geikatpatroon) gebonden begeleiden zijne vrouwen hem naar de Sitinggil waar hij met neergeslagen oog en op den grond gaat zitten. Hij wordt, nog steeds gebonden, in een draagstoel naar Demak teruggezonden. Eerst daar worden zijne banden losgemaakt.

Te Padjang wordt feest gevierd. Banawa noodigt den overwinnaar uit vorst te zijn over Padjang, maar Sénapati wil dat niet daar voorspeld is dat zijn geslacht zal heerschen te Mataram.

Den volgenden dag is het zitting op de pagelaran, waar alle mantri's en boepati's in schitterende glans verzameld zijn. De Sénapati zit op den gouden kruk en Banawa naast hem. Eerstgenoemde richtte het woord tot de aanwezigen en sprak: »Weest gijlieden allen getuigen van de verheffing van Pangéran Banawa als vorst van Padjang tot vervanging van wijlen zijn doorluchtigen vader.»

De Boepati's waren hiermede zeer verblijd, en zij kregen nog meer respect voor Sénapati, daar ze volstrekt niet hadden kunnen denken dat Banawa verheven zou worden.

Deze kreeg daarop nog den raad om drieërlei wijzen in eere te houden: de Pandita's die geraadpleegd kunnen worden in bestuurszaken, de Astrologen (pétang iladoeni en palakiah) welke de toekomst kunnen verklaren, en de Asceten (ahli tapa).

De Sénapati keerde daarop naar Mataram terug met medevoering echter van de Rijkssieraden: de wasiat Gong, genaamd Kjai sekar dalima, de Kendali (stang) Matjan goegoeh, de Tjekataqan (zadel) Kjai Gatajoe en de andere beberkatan.

CONCLUSIE

En hiermede hebben we ons eindpunt bereikt, want met de rijkssieraden is ook het oppergezag op Mataram overgegaan. Het doet er niet toe dat Sénapati zelf den naam van Sultan niet voert en zich bescheiden met Panembahan laat betitelen. Het Mataramsche huis is souverain.

We zullen dat huis in zijne verderen historie thans niet volgen, hoezeer het van belang zou zijn

om het naieve verslag van zijne historie — tevens die van Java en van de Compagnie uit een Mataramsch oogpunt bekeken — eens zooals het is voor Hollandsche lezers toegankelijk te zien.

We volstaan met de vermelding dat Sénapati in de enkele jaren die hem nog resten met succes tegen de Bang-wétan (Oostel. Java) optrok en eene Mataramsche opperheerschappij grondvestte die haast een tegenwicht tegen de Compagnie had kunnen worden.

Nadat gebleken was, dat in Gods raadsbesluit dit anders was beslist, zijn de Mataramsche vorsten

trouwe vrienden en bondgenooten van de Compagnie geweest.

Tot op heden is Sénapati de groote man, het voorbeeld en de roem van zijne nazaten wier grootste eer het is »trah-ing Sénapati", d. w. z. van Sénapati's stam te zijn. Ook buiten de Vorstenlanden gaan vele adellijke geslachten daar groot op, en verschillende Regenten-families trachten in den laatsten tijd door aanhuwelijking wat Sénapati-bloed in hun geslacht te brengen.

D. VAN HINLOOPEN LABBERTON.

BATAVIA, JUNI 1906.

